

Вінницький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет менеджменту та інформаційної безпеки

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ І СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ
АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІЧНОГО
АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «УКРНАФТА»)»**

08-43.МКР.002.00.077 ТЧ

Виконав: студент 2 курсу,
групи МФКД-23м
спеціальності 073 – Менеджмент
Гоме́нюк Максим Оле́гович

Керівник: д.е.н., проф. каф. ФІМ

науки, ступінь, вч. звання

Спіфанова І. Ю.

«03» грудня 2025 р.

Опонент: к.е.н., доцент, декан ФМІБ

науки, ступінь, вч. звання

Краєвська А. С.

«08» грудня 2025 р.

Допущено до захисту

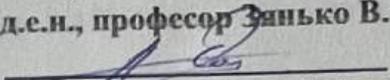
Завідувач кафедри ФІМ

д.е.н., проф. Зянько В. В.

(прізвище та ініціали)

«09» грудня 2025 р.

Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Рівень вищої освіти II-й (магістерський)
Галузь знань – Управління та адміністрування
Спеціальність – 073 Менеджмент
Освітньо-професійна програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри ФІМ
д.е.н., професор Занько В. В.

«30» вересня 2025 року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Гоменюку Максиму Олеговичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Управління формуванням і структурою капіталу акціонерного товариства (на прикладі публічного акціонерного товариства «Укрнафта»)

Керівник роботи Джеджула В'ячеслав Васильович, д.е.н., професор,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ВНТУ від «24» вересня 2025 року №313

2. Строк подання студентом роботи: 02 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: Іщенко Н. Управління капіталом підприємства: теоретичні та практичні аспекти. Економіка та суспільство. 2024. № 70.
Ларіонова К., Капінос Г. Механізм управління капіталом підприємства. Modeling the development of the economic systems. 2023. № 3. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". 2020. № 5. С. 74-78. Мулик Т. Аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств. *Економічний простір*, 2023 №183. Халатур С. М., Яценко К. В. Структура капіталу підприємств: систематизація теоретичних підходів у контексті стабілізації національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2022. №19-20. С. 41-46. Єпіфанова, І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : електронний практикум комбінованого (локального та мережного) використання. 2-ге вид., доп.

Вінниця : ВНТУ, 2022.144 с. фінансова звітність ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр., наведена в додатках

4. Зміст текстової частини:

у першому розділі – дослідити економічну сутність процесу управління формуванням і структурою капіталом, проаналізувати методичні підходи оцінювання процесу управління формуванням і структурою капіталу;
у другому розділі – проаналізувати стан та перспективи розвитку підприємств нафтопереробної промисловості, надати загальну характеристику ПАТ «Укрнафта», проаналізувати фінансово-економічний стан та процес управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта» в 2021-2023 рр;
у третьому розділі – запропонувати пропозиції та рекомендації з покращення управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта».

5. Перелік ілюстративного матеріалу: Таблиці: Джерела формування капіталу підприємства. Складові власного капіталу підприємства та їх характеристика. Складові довгострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика. Складові короткострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика. Основні методичні підходи до оцінювання управління формуванням та розподілом капіталу. Динаміка показників ділової ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр. Склад, структура та динаміка зміни капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр. станом на кінець року. Оцінка капіталу ПАТ «Укрнафта» за показниками фінансової стійкості. Оцінка управління капіталом ПАТ «Укрнафта» за показниками рентабельності. Пропозиції щодо покращення управління формуванням та розподілом капіталу ПАТ «Укрнафта». Пропозиції щодо покращення управління капіталом у нафтодобувній галузі України.

Рисунки: Капітал підприємства як система фінансових відносин. Фактори, які впливають на капітал підприємства. Динаміка фінансових результатів ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр.

6. Консультанти розділів роботи

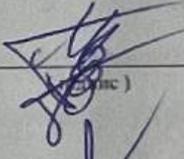
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Спеціальна частина	к.е.н., доц. кафедри ФІМ Ткачук Л. М.	27.09.2025р. 	01.12.2025р.

7. Дата видачі завдання «26» вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи (МКР)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
Формування та затвердження теми магістерської кваліфікаційної роботи (МКР)	червень-вересень	<i>Вик</i>
Виконання теоретичної частини МКР. Перший рубіжний контроль виконання МКР (1-й розділ МКР)	III декада жовтня	<i>Вик</i>
Виконання аналітичної частини МКР. Другий рубіжний контроль виконання МКР (2-й розділ МКР)	II декада листопада	<i>Вик</i>
Розробка рекомендацій та пропозицій. Третій рубіжний контроль виконання МКР (3-й розділ МКР)	I декада грудня	<i>Вик</i>
Перевірка МКР на плагіат. Попередній захист МКР	II декада грудня	<i>Вик</i>
Рецензування МКР	II декада грудня	<i>Вик</i>
Захист МКР	III декада грудня (за графіком)	<i>Вик</i>

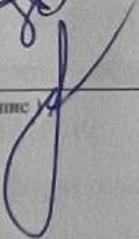
Студент

(підпис)

М. О. Гоменюк

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

І Ю. Єпіфанова

(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

УДК 338.45

Гоменюк М.О. Управління формуванням і структурою капіталу акціонерного товариства (на прикладі ПАТ «Укрнафта»). Магістерська кваліфікаційна робота зі спеціальності 073 – Менеджмент, освітня програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності. Вінниця: ВНТУ, 2025. 108 с. На укр. мові. Бібліогр.: 24 назв; рис.: 6; табл. 15.

У магістерській кваліфікаційній роботі запропоновано напрямки покращення процесу управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта». Наукові і практичні положення щодо напрямків покращення управління формуванням і структурою капіталу можуть бути впроваджені на досліджуваному в роботі підприємстві та інших підприємствах нафтопереробної галузі, що дозволить покращити фінансові результати господарської діяльності. У теоретичній частині роботи досліджено економічну сутність управління капіталом підприємством, проаналізовано сучасні методики аналізу процесу управління формуванням і структурою капіталу. В аналітичній частині роботи проаналізовано стан підприємств нафтодобувної галузі, здійснено оцінювання фінансово-економічної діяльності та управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта». У прикладній частині роботи запропоновано напрямки покращення ефективності господарської діяльності та управління формуванням і структурою капіталу досліджуваного підприємства та підприємств нафтодобувної галузі в цілому.

Ключові слова: капітал, власний капітал, залучений капітал, структура капіталу

ABSTRACT

Homeniuk M.O. Management of Capital Formation and Capital Structure of a Joint-Stock Company (a case study of JSC “Ukrnafta”). Master's qualification work in the specialty 073 - Management, educational program - Management of financial and credit activities. 108 p. In Ukrainian. Bibliography: 24 titles, Fig .: 6, Table 15.

The master's qualification thesis proposes directions for improving the management process of capital formation and capital structure of PJSC “Ukrnafta”. The scientific and practical provisions concerning the improvement of capital formation and capital structure management can be implemented at the enterprise studied in the thesis as well as at other enterprises of the oil refining industry, which will contribute to improving the financial performance of their economic activities.

In the theoretical part of the thesis, the economic essence of enterprise capital management is investigated, and modern methodologies for analyzing the process of managing capital formation and capital structure are examined. The analytical part analyzes the condition of enterprises in the oil refining industry and assesses the financial and economic performance as well as the management of capital formation and capital structure of PJSC “Ukrnafta”. The applied part of the thesis proposes directions for improving the efficiency of economic activity and the management of capital formation and capital structure of the studied enterprise and the oil refining industry as a whole.

Keywords: capital, equity capital, borrowed capital, capital structure.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ І СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ	6
1.1 Економічна сутність та необхідність управління формуванням і структурою капіталу підприємств	6
1.2 Методичні підходи до оцінювання процесу управління формуванням та розподілу капіталу підприємств	17
Висновки до розділу 1	30
2 АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ПАТ «УКРНАФТА»	31
2.1 Аналіз стану та розвитку підприємств нафтодобувної галузі	31
2.2 Загальна характеристика ПАТ «Укрнафта»	34
2.3 Аналіз показників фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.	37
2.4 Оцінка стану управління формуванням та структурою капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр...	47
Висновки до розділу 2	57
3 ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИМСТВ НАФТОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	59
3.1 Пропозиції з покращення управління капіталом ПАТ «Укрнафта»	59
3.2 Пропозиції щодо покращення управління капіталом нафтодобувної галузі в контексті безпекоорієнтованого управління	68
Висновки до розділу 3	72
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
Додаток А (обов'язковий) Протокол перевірки навчальної (кваліфікаційної) роботи	78
Додаток Б (довідниковий) Фінансова звітність ПАТ «УКРНАФТА» за 2021-2023 рр.	79
Додаток В Ілюстративна частина	97

ВСТУП

Актуальність теми магістерської кваліфікаційної роботи. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі ефективного управління формуванням і структурою капіталу в діяльності акціонерних товариств в умовах нестабільного економічного середовища, посилення фінансових ризиків та обмеженого доступу до інвестиційних ресурсів. У сучасних умовах господарювання саме структура капіталу визначає рівень фінансової стійкості підприємства, його платоспроможність, інвестиційну привабливість і здатність до сталого розвитку.

Для акціонерних товариств особливо важливим є формування оптимального співвідношення власного і залученого капіталу, що дозволяє мінімізувати вартість фінансових ресурсів, підвищити ефективність господарської діяльності та забезпечити баланс інтересів власників і кредиторів. Нераціональна структура капіталу призводить до зростання фінансових витрат, погіршення показників рентабельності та зниження рівня фінансової безпеки підприємства.

Актуальність теми також посилюється необхідністю адаптації системи управління капіталом до сучасних умов функціонування підприємств, зокрема в умовах структурних змін економіки, цифровізації фінансових процесів та підвищення вимог до прозорості й обґрунтованості управлінських рішень. Управління формуванням і структурою капіталу потребує використання сучасних методів фінансового аналізу, планування та прогнозування, що обумовлює потребу в поглибленні наукових досліджень у цій сфері.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам управління капіталом підприємств, зокрема Спіфанова І. Ю., Джеджула В. В., Калічак І. І., Кузенко Т., Литовченко О., Мулик Т. О., Сич О. А., Халатур С. М., Яценко К. В., недостатньо дослідженими залишаються практичні аспекти формування ефективної структури капіталу акціонерних

товариств з урахуванням їх фінансово-економічного стану та галузевих особливостей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська кваліфікаційна робота виконувалась відповідно до напрямку наукових досліджень кафедри фінансів та інноваційного менеджменту «Дослідження сучасних тенденцій фінансових, грошово-кредитних та інноваційних процесів в Україні».

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є формування пропозицій та рекомендацій щодо покращення фінансового стану підприємств нафтопереробної промисловості на основі аналізу управління формуванням і структурою капіталу підприємства.

Для виконання мети в ході написання роботи були поставлені наступні **завдання:**

- систематизувати підходи до сутності процесу управління капіталом підприємства;
- дослідити методичні підходи до аналізу стану управління формуванням і структурою капіталу підприємств;
- проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку підприємств нафтопереробної галузі;
- надати загальну характеристику ПАТ «Укрнафта»;
- проаналізувати фінансово-економічний стан ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.;
- проаналізувати процес управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо покращення фінансового стану ПАТ «Укрнафта».

Предметом дослідження в магістерській кваліфікаційній роботі є управління формуванням і структурою капіталу підприємства.

Об'єктом дослідження в магістерській кваліфікаційній роботі є процес управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта».

Наукова новизна одержаних результатів:

- запропоновано напрямки покращення управління капіталом ПАТ «Укрнафта» за умов безпекоорієнтованого управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані в роботі теоретичні висновки та практичні рекомендації доведені до рівня конкретних методик та пропозицій, що можуть бути використані для глибокого та розгорнутого дослідження ефективності діяльності підприємств. Наукові і практичні положення щодо покращення процесу управління формуванням і структурою капіталу підприємства можуть бути впроваджені на підприємствах нафтопереробної промисловості.

Особистий внесок здобувача. Магістерська кваліфікаційна робота – самостійно виконана наукова праця, в якій сформовано пропозиції з покращення фінансового стану підприємств нафтопереробної промисловості на основі аналізу процесу управління формуванням і структурою капіталу.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у магістерській роботі використано лише ті положення, які розроблено автором особисто.

Апробація результатів магістерської кваліфікаційної роботи. Тема роботи апробована на науково-практичній конференції: LIII Науково-технічній конференції факультету менеджменту та інформаційної безпеки (м. Вінниця, 2026 р.) та Молодь в науці – 2026.

Наукові публікації. За темою магістерської кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тез доповідей [1-2].

Структура і зміст магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 108 сторінок, включаючи 15 таблиць, 6 рисунків, 3 додатки і список використаної літератури із 24 найменувань.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ І СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ

1.1 Економічна сутність та необхідність управління формуванням і структурою капіталу підприємств

В умовах поточної економічної ситуації, що характеризується війною, нестабільністю ринку, підвищеними ризиками, а також дефіцитом власних фінансових ресурсів і високою вартістю банківського кредитування, підприємствам стає все важче забезпечувати економічне зростання, стійкий розвиток та ефективну господарську діяльність.

Ці обставини актуалізують необхідність пошуку нових або вдосконалення вже існуючих механізмів фінансового забезпечення підприємств. Ключовими завданнями є оптимізація структури джерел фінансування задля їх ефективного використання, а також загальне підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання.

Варто підкреслити, що ефективність діяльності підприємства безпосередньо залежить від його забезпеченості достатнім обсягом капіталу. Капітал підприємства є базовою економічною категорією, що відображає сукупність фінансових ресурсів, залучених та інвестованих у господарську діяльність з метою отримання економічного ефекту. У сучасних умовах нестабільності фінансових ринків, зростання вартості капіталу та підвищених вимог до фінансової стійкості підприємств управління формуванням і структурою капіталу набуває стратегічного значення.

Сучасні наукові дослідження трактують капітал підприємства не лише як суму вкладених коштів, а як складну економічну систему, що відображає сукупність фінансових відносин між підприємством, власниками, кредиторами та іншими стейкхолдерами [3-7]. У фінансово-управлінському

аспекті капітал характеризується джерелами формування, вартістю, рівнем ризику та впливом на фінансову стійкість підприємства.

З позицій сучасної фінансової науки капітал розглядається як динамічна система фінансових відносин, що виникають між підприємством, власниками, кредиторами та інвесторами в процесі залучення, розміщення та використання ресурсів [8].

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища ефективно управління капіталом визначає фінансову стійкість, ліквідність і конкурентоспроможність підприємства. Економічна сутність капіталу полягає не лише у забезпеченні ресурсної бази, а й у створенні передумов для стратегічного розвитку підприємства.

Узагальнення підходів до визначення економічної сутності капіталу підприємства дозволяє виділити такі ключові характеристики:

- капітал є вартісною формою ресурсів;
- він перебуває у постійному кругообігу;
- забезпечує створення доданої вартості;
- потребує цілеспрямованого управління з боку підприємства.

На рис. 1.1 капітал підприємства відображено як систему фінансових відносин.

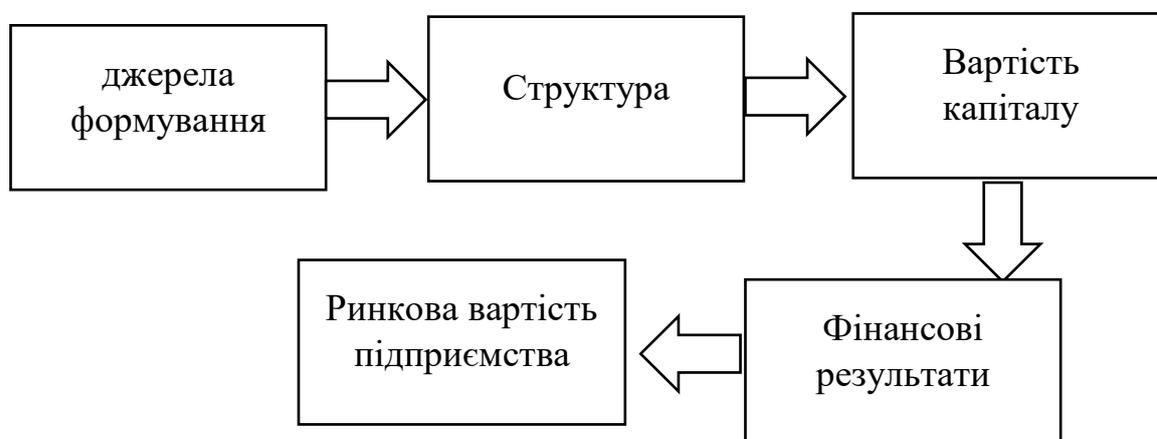

Рисунок 1.1 – Капітал підприємства як система фінансових відносин

У наукових дослідженнях капітал розглядається як система фінансових відносин між підприємством, власниками, кредиторами та іншими стейкхолдерами, що формується у процесі залучення, розподілу та використання ресурсів і безпосередньо впливає на ринкову вартість підприємства та рівень його фінансової безпеки.

Формування капіталу підприємства є багатоступеневим процесом, що включає: визначення потреби у фінансових ресурсах; вибір джерел залучення коштів; оцінку їх вартості та оптимальне поєднання власних і позикових ресурсів.

Власний капітал виконує роль фінансової стабілізації та гарантії платоспроможності, тоді як залучений капітал дозволяє прискорити розвиток та реалізацію інвестиційних проектів. Розподіл та управління капіталом здійснюються на основі аналізу фінансового стану та прогнозування грошових потоків.

Таблиця 1.1 – Джерела формування капіталу підприємства

Джерело	Характеристика	Вплив на стійкість
Власний капітал	Фінансова основа самостійності	Позитивний
Довгострокові зобов'язання	Інвестиційне фінансування	Помірний
Короткострокові зобов'язання	Операційне фінансування	Негативний при надмірі

Структура капіталу формується як співвідношення між власними та залученими джерелами фінансування. Вона визначає рівень фінансового ризику, середньозважену вартість капіталу та потенціал зростання підприємства. На рис. 1.2 відображено вплив структури капіталу на фінансові ресурси підприємства.

Необхідність управління формуванням і структурою капіталу зумовлена потребою забезпечення фінансової рівноваги, оптимізації вартості ресурсів та підвищення інвестиційної привабливості. Системний підхід до управління

капіталом дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити сталий розвиток підприємства.

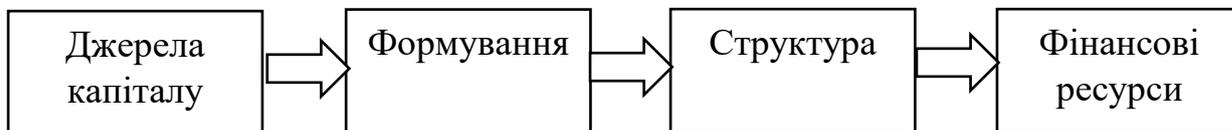

Рисунок 1.2 – Вплив структури капіталу на фінансові результати підприємства

Формування, використання та відтворення капіталу відбувається під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів, які взаємодіють між собою та визначають динаміку вартості капіталу підприємства (рис. 1.3).

Внутрішні фактори формуються безпосередньо в межах підприємства та значною мірою залежать від якості управлінських рішень. До них належать, насамперед, результати фінансово-господарської діяльності, що проявляються у величині чистого прибутку. Саме прибуток є основним внутрішнім джерелом зростання власного капіталу підприємства через механізм його реінвестування.

Важливим фактором є політика розподілу прибутку, яка визначає співвідношення між споживанням і нагромадженням капіталу. Значний вплив на обсяг і структуру капіталу має також ефективність використання активів, що характеризується показниками оборотності та рентабельності. Раціональне управління активами сприяє зменшенню потреби в залученні позикових ресурсів і підвищенню фінансової стійкості підприємства.

Суттєвим внутрішнім фактором є структура капіталу, тобто співвідношення власних і позикових коштів. Оптимальна структура капіталу дозволяє мінімізувати середньозважену вартість капіталу та знизити фінансові ризики. Крім того, на капітал підприємства впливають інвестиційна політика,

рівень операційних витрат, система управління ризиками та якість фінансового менеджменту загалом.

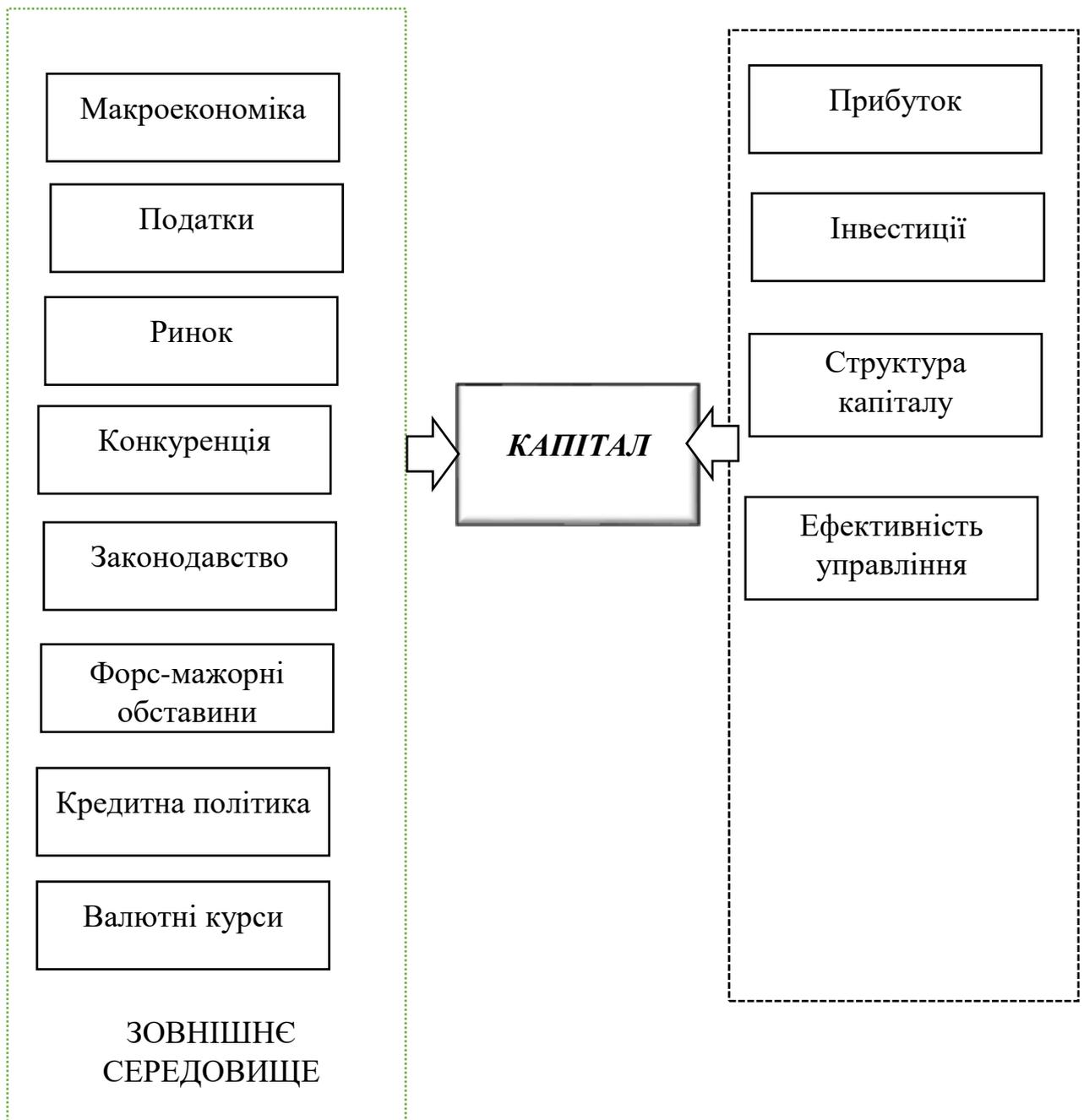

Рисунок 1.3 – Фактори, які впливають на капітал підприємства

Зовнішні фактори формуються поза межами підприємства та мають об'єктивний характер, що обмежує можливості їх прямого контролю. До найважливіших зовнішніх факторів належать макроекономічні умови, зокрема темпи економічного зростання, рівень інфляції та фаза економічного циклу.

Нестабільність макроекономічного середовища може призводити до знецінення капіталу та зниження інвестиційної активності.

Значний вплив на формування капіталу здійснює податкова та фінансова політика держави. Рівень податкового навантаження безпосередньо впливає на величину чистого прибутку, а отже — і на можливості нарощування власного капіталу. Водночас процентні ставки на фінансовому ринку визначають вартість залучення позикового капіталу та доцільність його використання.

Важливим зовнішнім фактором є ринкове середовище, яке охоплює рівень конкуренції, попит на продукцію підприємства та цінову кон'юнктуру. Коливання валютних курсів також істотно впливають на капітал підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Крім того, на стан капіталу впливають правове та регуляторне середовище, а також форс-мажорні обставини, такі як економічні кризи, пандемії або воєнні дії.

Ефективне управління структурою капіталу дозволяє підприємству мінімізувати середньозважену вартість капіталу, забезпечити ліквідність і стабільність, а також підвищити привабливість для інвесторів.

У літературі виділяють кілька парадигм управління капіталом [9-10]:

- 1) забезпечення фінансової стійкості через пріоритет власного фінансування;
- 2) оптимізація собівартості капіталу з урахуванням податкових та фінансових важелів;
- 3) адаптивне управління структуруванням джерел у відповідь на зміну макроекономічних ризиків. Монографічні дослідження останніх років узагальнили підходи до оцінки капіталу як сукупності фінансових ресурсів із розподілом за ролями й строками використання.

Управління формуванням та структурою капіталу складається з трьох складових: управління власним капіталом, управління залученим капіталом та формування оптимальної структури капіталу (рис. 1.4). Рисунок ілюструє

логіку формування капіталу підприємства як сукупності власних і позикових джерел фінансування. Управління структурою капіталу передбачає узгодження обсягів та вартості цих джерел з метою досягнення оптимального співвідношення між фінансовим ризиком і рівнем рентабельності. Власний капітал забезпечує фінансову стійкість і автономію підприємства, тоді як позиковий капітал створює можливості для розширення діяльності та використання ефекту фінансового важеля.

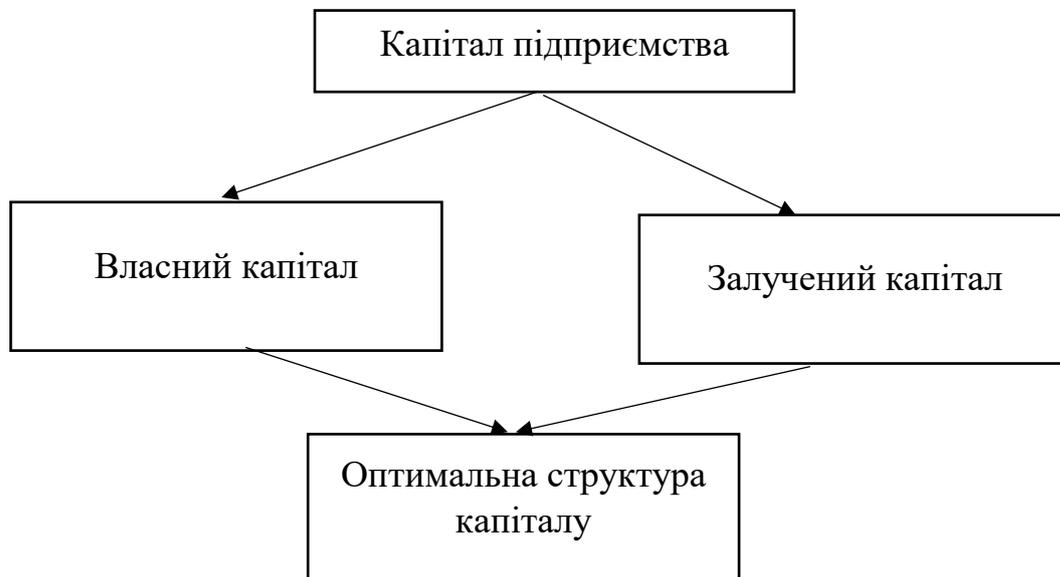

Рисунок 1.4 – Формування та управління структурою капіталу

Формування капіталу підприємства є багатоступеневим процесом, що включає визначення потреби у фінансових ресурсах; вибір джерел залучення коштів; оцінку їх вартості та оптимальне поєднання власних і позикових ресурсів.

Розподіл та управління капіталом здійснюються на основі аналізу фінансового стану та прогнозування грошових потоків.

Механізм управління капіталом підприємства передбачає [11]:

– постановку цілей і завдань управління капіталом;

- удосконалення методики аналізу ефективності використання усіх видів капіталу;
- розроблення та аналіз напрямів оптимізації процесу управління капіталом;
- розроблення методики оперативного управління високоліквідними обіговими активами;
- розроблення загальної стратегії управління капіталом;
- використання у процесі управління економічних методів і моделей.

Власний капітал підприємства характеризує частину активів, що належить власникам і не підлягає поверненню в процесі господарської діяльності. Він є основою фінансової незалежності та довгострокової стабільності підприємства [12].

Власний капітал – це різниця між активами підприємства та його зобов'язаннями [13]. Він являє собою чисту вартість активів, що належать власникам. Його структура зазвичай поділяється на кілька ключових елементів, які відображаються у Пасиві Балансу. Характеристика складових власного капіталу наведена в таблиці 1.2.

Залучений капітал охоплює фінансові ресурси, отримані підприємством на умовах строковості та повернення. Управління залученим капіталом передбачає оцінювання доцільності їх залучення з урахуванням вартості фінансування, строків погашення та впливу на загальну фінансову стійкість підприємства. Це включає оптимізацію структури залучених ресурсів, мінімізацію витрат на обслуговування боргу та управління ризиком неплатоспроможності [14].

Залучений капітал – це сукупність усіх зобов'язань підприємства перед зовнішніми кредиторами та іншими контрагентами. Його ключовою ознакою є строковість (повернення) та платність (сплата відсотків).

Залучений капітал традиційно класифікується за терміном використання, що є критично важливим для оцінки ліквідності та фінансової

стійкості підприємства. З цієї точки зору його поділяють на довгостроковий та короткостроковий залучений капітал [15-17].

Таблиця 1.2 – Складові власного капіталу підприємства та їх характеристика

Категорія	Складові елементи	Економічна сутність
I. Вкладений капітал	Статутний капітал (або зареєстрований капітал)	Зареєстрована та інвестована сума коштів власників (акціонерів, учасників) при створенні або додатковій емісії. Є основою для діяльності.
	Додатковий вкладений капітал (Емісійний дохід)	Сума перевищення ціни продажу акцій над їх номінальною вартістю.
II. Накопичений капітал	Нерозподілений прибуток (збиток)	Частина чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати дивідендів та податків. Ключове внутрішнє джерело фінансування.
	Резервний капітал (Фонди)	Капітал, сформований відповідно до закону або установчих документів за рахунок чистого прибутку для покриття збитків, непередбачених витрат або викупу акцій.
III. Переоцінений капітал	Інший сукупний дохід / Дооцінка активів	Результат переоцінки основних засобів, нематеріальних активів або фінансових інструментів (наприклад, курсові різниці), які не включаються до чистого прибутку звітного періоду.
IV. Вилучений капітал (Контрактивний)	Вилучені акції (Викуплені акції)	Акції, які підприємство викупило у власників (акціонерів) для подальшого продажу, анулювання або розподілу. Відображається зі знаком мінус, зменшуючи власний капітал.

Довгостроковий залучений капітал (строк понад 1 рік) – це ті зобов'язання, які не вимагають погашення протягом поточного операційного циклу або 12 місяців з дати балансу. Вони є основою для фінансування основних засобів та довгострокових інвестицій. Складові довгострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Складові довгострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика

Складова	Характеристика
Довгострокові кредити банків	Позики, отримані від фінансових установ на значний термін (наприклад, для придбання обладнання чи нерухомості).
Облігаційні позики (Боргові цінні папери)	Кошти, залучені шляхом емісії та продажу облігацій (боргових цінних паперів) на фінансовому ринку.
Довгострокові векселі видані	Письмове безумовне зобов'язання сплатити певну суму в обумовлений термін, що перевищує один рік.
Довгострокові зобов'язання з оренди	Зобов'язання за договорами фінансового лізингу, які визнаються на балансі.
Відстрочені податкові зобов'язання	Сума податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах внаслідок виникнення тимчасових різниць між податковою та бухгалтерською базами.
Довгострокові забезпечення	Резерви під майбутні довгострокові витрати або зобов'язання (наприклад, забезпечення виплат працівникам після закінчення трудової діяльності).

Короткостроковий залучений капітал (строк до 1 року) – це зобов'язання, які мають бути погашені протягом 12 місяців або протягом нормального операційного циклу підприємства. Використовується для фінансування оборотного капіталу. Складові короткострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика наведені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Складові короткострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика

Складова	Характеристика
Короткострокові кредити банків	Позики, отримані на термін до одного року (наприклад, овердрафт, поповнення обігових коштів).
Поточна кредиторська заборгованість	Заборгованість перед постачальниками за товари та послуги, перед бюджетом, працівниками (заробітна плата), та іншими кредиторами.
Комерційні позики	Заборгованість, що виникає при отриманні товару з відстрочкою платежу (товарний кредит).
Поточні зобов'язання за довгостроковими позиками	Частина довгострокових зобов'язань (тіло кредиту), що підлягає погашенню протягом наступних 12 місяців.

Узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності капіталу підприємства дозволяє виокремити низку його фундаментальних ознак. По-

перше, капітал розглядається як вартісна категорія, що відображає сукупність ресурсів, мобілізованих для забезпечення господарської діяльності. По-друге, капітал перебуває у динамічному кругообігу, що передбачає його постійне перетворення та відтворення в процесі реалізації операційної та інвестиційної діяльності. По-третє, одна з ключових функцій капіталу полягає в створенні економічної доданої вартості, що виступає основою прибуткової діяльності підприємства. Нарешті, капітал потребує системного й усвідомленого управління, оскільки без цілеспрямованих організаційних рішень неможливо досягти раціонального використання фінансових ресурсів, оптимізації їхнього розподілу та забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

У межах наукових концепцій формування капіталу особлива увага приділяється його структурі, яка визначає співвідношення між різними джерелами фінансування. На сучасному етапі широкого визнання набуває поділ капіталу за джерелами формування на власний капітал та залучений капітал. Перший включає внутрішні фінансові ресурси підприємства, такі як статутний капітал, резервні фонди та нерозподілений прибуток, що характеризують ступінь фінансової автономії. Другий охоплює зовнішні джерела, зокрема кредитні зобов'язання, позики та інші форми позикових ресурсів, які підприємство використовує за умови повернення та компенсації витрат на їх залучення.

Ефективність управління капіталом, а отже й результати господарської діяльності та перспективи розвитку підприємства, суттєво залежать від спрямованої політики щодо оптимального співвідношення власних і залучених ресурсів. Раціональні управлінські рішення щодо балансу цих двох складових визначають не тільки фінансову стійкість, але й здатність підприємства адаптуватися до змін внутрішнього та зовнішнього середовища, підтримувати ліквідність та реалізовувати стратегічні цілі.

1.2 Методичні підходи до оцінювання процесу управління формуванням та розподілу капіталу підприємств

Оцінювання процесу управління формуванням та розподілом капіталу підприємств є важливим інструментом фінансового менеджменту, що забезпечує обґрунтування управлінських рішень щодо оптимізації структури фінансових ресурсів, підвищення ефективності їх використання та забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання. У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, зростання фінансових ризиків та обмеженого доступу до інвестиційних ресурсів актуалізується потреба у застосуванні науково обґрунтованих методичних підходів до оцінювання управління капіталом.

Оцінювання процесу управління формуванням і розподілом капіталу підприємства має на меті встановлення ступеня адекватності джерел фінансування стратегічним цілям організації, виявлення резервів покращення структури капіталу та забезпечення стійкості фінансового стану. Методологічно така оцінка повинна спиратися на поєднання діагностичних, прогностичних та оптимізаційних інструментів, що забезпечують комплексну картину: наявність і структуру капіталу, ефективність його використання, ризики залучення позикових ресурсів та динаміку ключових показників у часі. Цей підхід узагальнено та апробовано в методичних розробках з аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств [2, 5-8, 18].

У працях українських учених управління формуванням і розподілом капіталу розглядається як системний процес, що охоплює сукупність методів, інструментів та механізмів впливу на джерела залучення фінансових ресурсів, напрями їх використання та перерозподілу з метою досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства [19]. Відповідно, оцінювання ефективності цього процесу повинно мати комплексний характер і ґрунтуватися на поєднанні фінансових, економічних та аналітичних показників.

Основними завданнями оцінювання процесу управління формуванням та розподілом капіталу є:

- визначення достатності та оптимальності обсягу капіталу;
- оцінка раціональності структури власних і залучених джерел фінансування;
- аналіз ефективності розподілу капіталу між видами активів;
- виявлення резервів підвищення фінансової стійкості та рентабельності підприємства.

У процесі управління формування та розподілу капіталу підприємства важливо оцінити як складові власного і залученого капіталу, так і ефективність управління капіталу в цілому.

Методика оцінювання процесу управління формуванням та структури капіталу рекомендується будувати як послідовність етапів [3, 6, 19, 20]:

1. Діагностика поточного стану — аналіз обсягу капіталу та його структурних компонентів в розрізі власного та залученого, горизонтальний і вертикальний аналіз балансу, розрахунок базових коефіцієнтів фінансової стійкості (коефіцієнт автономії, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт фінансового ризику). Цей етап дозволяє отримати вихідну картину для подальших розрахунків та прийняття рішень.

2. Визначення цільових параметрів — постановка цільових значень показників структури капіталу з огляду на стратегічні задачі підприємства: бажана питома вага власного капіталу, допустимий рівень фінансового важеля, цільові значення WACC (середньозваженої вартості капіталу) та мінімально допустимі коефіцієнти платоспроможності. На цій стадії використовують економіко-математичні розрахунки та експертні оцінки.

3. Моделювання сценаріїв і стрес-тестування — побудова альтернативних сценаріїв розвитку зовнішнього середовища (шоки на ринку, підвищення ставки фінансування, падіння попиту) і оцінка впливу на показники ліквідності, покриття боргу та рентабельності капіталу; проведення

стрес-тестів для виявлення вразливих місць структури капіталу. Такий підхід дозволяє зіставити ризики залучення додаткових позикових ресурсів з вигодами від важеля.

4. Оптимізація структури капіталу — застосування методів мінімізації WACC, багатокритеріальної оптимізації (максимізація доходності при обмеженні рівня фінансового ризику), при цьому враховується галузева специфіка та регуляторні вимоги. Практичні підходи передбачають корекцію строкової структури фінансування (баланс довгострокових та короткострокових зобов'язань).

5. Моніторинг та зворотний зв'язок — встановлення системи KPI, що включає динамічні індикатори (ROE, ROA, коефіцієнт покриття відсотків, коефіцієнт автономії), регулярні огляди і коригувальні рішення щодо політики дивідендів, реінвестування та залучення позикових коштів. Постійний моніторинг забезпечує оперативне реагування на відхилення від цільових орієнтирів.

У наукових дослідженнях українських авторів сформовано декілька ключових методичних підходів до оцінювання процесу управління формуванням та розподілом капіталу підприємств. Найбільш поширеними серед них є: коефіцієнтний, вартісний, структурний, інтегральний та стратегічний підходи.

Коефіцієнтний підхід широко використовується у вітчизняній практиці, оскільки дозволяє оцінити фінансову незалежність підприємства та рівень ризику, пов'язаного із залученням позикового капіталу. Водночас його обмеженість полягає у фрагментарності результатів та відсутності орієнтації на довгострокову вартість бізнесу.

Важливо відзначити, що для оцінки ефективності управління капіталом підприємства спочатку необхідно провести аналіз структури, складу та змін в капіталі за допомогою горизонтального та вертикального фінансового аналізу.

Це дозволить проаналізувати основні тенденції та зміни власного капіталу та його складових.

Таблиця 1.5 – Основні методичні підходи до оцінювання управління формуванням та розподілом капіталу

Методичний підхід	Характеристика	Основні показники
Коефіцієнтний	Оцінювання фінансової стійкості та ліквідності	Коефіцієнт автономії, фінансового левериджу
Вартісний	Орієнтація на мінімізацію вартості капіталу	WACC, EVA
Структурний	Аналіз співвідношення джерел фінансування	Частка власного і позикового капіталу
Інтегральний	Комплексна оцінка ефективності управління	Інтегральний показник
Стратегічний	Узгодження структури капіталу зі стратегією розвитку	Показники інвестиційної привабливості

Для оцінки ефективності використання та управління фінансовим капіталом на підприємстві найкраще використовувати аналіз коефіцієнтів ефективності та порівняльний аналіз. Шляхом аналізу коефіцієнтів можна точніше оцінити, наскільки підприємство використовує свій капітал. Крім того, порівняльний аналіз розрахованих показників за поточний та попередній роки дозволить зрозуміти, наскільки ефективніше підприємство використало свій капітал у поточному році.

Оцінювання ефективності використання власного капіталу підприємства через показники фінансової стійкості та рентабельності становить важливий елемент аналізу капіталовкладень і фінансового менеджменту. Для комплексної діагностики доцільно застосовувати як індикатори структурної стійкості балансу, так і показники прибутковості власного капіталу. Таке поєднання дозволяє не лише встановити, наскільки самостійно фінансується підприємство, а й оцінити, наскільки рентабельні ресурси, вкладені власниками.

З економічної точки зору коефіцієнт автономії характеризує частку активів підприємства, сформованих за рахунок власного капіталу, у загальній сумі авансованих коштів. Високе значення цього показника свідчить про достатній рівень самофінансування, зниження фінансових ризиків та підвищення інвестиційної привабливості підприємства. Водночас низький рівень коефіцієнта автономії вказує на значну залежність від позикових джерел, що підвищує ймовірність фінансової нестабільності в умовах коливань ринкової кон'юнктури або зростання вартості кредитних ресурсів.

Коефіцієнт автономії розраховується за формулою: (1.1) [8]:

$$K_{\text{авт.}} = \frac{BK}{K}, \quad (1.1)$$

де BK – величина власного капіталу підприємства;

K – загальна вартість капіталу підприємства.

У практиці фінансового аналізу вважається, що оптимальне значення коефіцієнта автономії має перевищувати 0,5, що означає домінування власних джерел фінансування в структурі капіталу. Значення показника в інтервалі 0,3–0,5 свідчить про допустимий рівень фінансової незалежності, за якого підприємство може функціонувати стабільно, однак є більш чутливим до змін умов кредитування. Якщо коефіцієнт автономії опускається нижче 0,3, це сигналізує про критичну залежність підприємства від позикового капіталу та зростання загроз фінансовій безпеці.

Аналітична інтерпретація коефіцієнта автономії повинна здійснюватися в динаміці, що дозволяє оцінити тенденції у формуванні власного капіталу. Зростання значення показника в часі зазвичай є результатом реінвестування прибутку, збільшення резервів або додаткових внесків власників, тоді як його зниження може бути наслідком збиткової діяльності, надмірного залучення кредитних ресурсів або знецінення активів.

Особливу увагу при аналізі коефіцієнта автономії доцільно приділяти галузевим особливостям діяльності підприємства. Для капіталомістких галузей допустимим може бути нижчий рівень показника порівняно з підприємствами сфери послуг, однак навіть у таких умовах збереження достатньої частки власного капіталу є передумовою фінансової стійкості та стратегічної незалежності.

З позицій управління формуванням і структурою капіталу коефіцієнт автономії виступає орієнтиром для прийняття рішень щодо оптимального співвідношення власних і позикових ресурсів. Його значення використовується при розробленні фінансової стратегії, визначенні політики залучення кредитів, формуванні дивідендної політики та оцінюванні інвестиційних проєктів. Підтримання достатнього рівня коефіцієнта автономії забезпечує підприємству більшу гнучкість у прийнятті управлінських рішень і знижує ризики втрати платоспроможності.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу використовується для оцінювання рівня фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та характеризує частку позикових коштів у загальній сумі капіталу. Даний показник відображає ступінь участі кредиторів у формуванні ресурсної бази підприємства та дозволяє оцінити ризики, пов'язані з обслуговуванням зобов'язань.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу визначається як відношення сукупних зобов'язань підприємства до загальної величини його активів і розраховується за формулою[8]:

$$K_{\text{концзк}} = \frac{ЗК}{К}, \quad (1.2)$$

де ЗК – величина залученого капіталу підприємства.

Економічний зміст коефіцієнта концентрації залученого капіталу полягає у визначенні частки активів, профінансованих за рахунок позикових коштів. Зростання значення цього показника свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішнього фінансування, що може сприяти розширенню господарської діяльності, однак одночасно підвищує фінансові ризики та чутливість до змін кредитних умов.

У практиці фінансового аналізу вважається, що оптимальне значення коефіцієнта концентрації залученого капіталу не повинно перевищувати 0,5–0,6. Перевищення цього рівня вказує на надмірне боргове навантаження та потенційне зниження фінансової стійкості підприємства. Водночас занадто низьке значення показника може свідчити про недостатнє використання ефекту фінансового левериджу та втрату можливостей для зростання.

Аналіз коефіцієнта концентрації залученого капіталу доцільно здійснювати в динаміці та у взаємозв'язку з коефіцієнтом автономії, оскільки ці показники є взаємодоповнювальними та відображають структуру капіталу підприємства з різних позицій. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити ефективність управління формуванням і розподілом капіталу, а також визначити напрями оптимізації фінансової структури з метою зниження ризиків і забезпечення сталого розвитку підприємства.

Коефіцієнт фінансового ризику є важливим аналітичним показником, що використовується для оцінювання рівня загрози фінансової нестабільності підприємства внаслідок залучення позикових коштів. Даний індикатор відображає співвідношення між зобов'язаннями та власним капіталом і дозволяє визначити, наскільки фінансова діяльність підприємства залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Економічний зміст коефіцієнта фінансового ризику полягає у визначенні рівня боргового навантаження на одиницю власного капіталу, що дає змогу оцінити потенційні ризики втрати платоспроможності та зниження фінансової стійкості. Зростання значення цього показника свідчить про підвищення

фінансового ризику та зростання ймовірності негативного впливу коливань ринкового середовища на результати діяльності підприємства.

Коефіцієнт фінансового ризику розраховується як відношення загальної суми зобов'язань до величини власного капіталу підприємства і визначається за формулою [8]:

$$K_{\text{фр.}} = \frac{ЗК}{ВК}, \quad (1.3)$$

В практиці фінансового аналізу вважається, що значення коефіцієнта фінансового ризику в межах 0,5–1,0 характеризує прийнятний рівень боргового навантаження та контрольований фінансовий ризик. Перевищення цього рівня свідчить про надмірну залежність підприємства від позикового капіталу, що може призвести до зниження фінансової гнучкості та зростання витрат на обслуговування боргу. Натомість надто низьке значення показника може вказувати на недостатнє використання потенціалу залученого капіталу для розширення господарської діяльності.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу є важливим показником оцінювання фінансової гнучкості підприємства та характеризує ступінь мобільності власних фінансових ресурсів. Його економічна сутність полягає у визначенні частки власного капіталу, яка знаходиться в оборотній формі та може бути оперативно використана для фінансування поточної діяльності, інвестиційних потреб або реагування на зміни зовнішнього середовища.

Зазначений коефіцієнт дозволяє оцінити здатність підприємства самостійно маневрувати власними фінансовими ресурсами без залучення додаткових позикових коштів. Чим вищим є рівень маневрування власного капіталу, тим більш адаптивною є фінансова структура підприємства та тим нижчим є ризик виникнення дефіциту ліквідності.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу розраховується як відношення власних оборотних коштів до загальної величини власного капіталу і визначається за формулою [8]:

$$K_{\text{манвк}} = \frac{\text{ВК} - \text{НА}}{\text{ВК}} = \frac{\text{ВОК}}{\text{ВК}}, \quad (1.4)$$

де НА – необоротні активи підприємства;

ВОК – власний оборотний капітал підприємства, тобто та частка власного капіталу, яка вкладена в оборотні активи.

Аналітична інтерпретація коефіцієнта маневрування власного капіталу полягає в оцінці балансу між стабільністю та гнучкістю фінансування. Занадто низьке значення показника свідчить про надмірну іммобілізацію власного капіталу в необоротних активах, що обмежує можливості фінансування поточних потреб і підвищує залежність від позикових ресурсів. Водночас надмірно високе значення коефіцієнта може вказувати на недостатній рівень інвестування в довгострокові активи, що негативно впливає на виробничий потенціал підприємства.

У фінансовій практиці вважається, що оптимальне значення коефіцієнта маневрування власного капіталу перебуває в межах 0,2–0,5, проте його нормативні значення суттєво залежать від галузевої специфіки та характеру діяльності підприємства. Для капіталомістких підприємств допустимим є нижчий рівень показника, тоді як для підприємств із високою оборотністю активів – вищий.

Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом характеризує рівень покриття оборотних активів підприємства власними фінансовими ресурсами та відображає питому вагу власного оборотного капіталу в їх загальному обсязі. Даний показник дає змогу оцінити ступінь фінансової

самодостатності підприємства у фінансуванні поточної діяльності та визначається за формулою [8]:

$$K_{\text{заб}_{\text{ВОК}}} = \frac{\text{ВОК}}{\text{ОА}}, \quad (1.5)$$

де ОА – оборотні активи підприємства.

Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними оборотними коштами характеризує рівень фінансової самостійності підприємства у формуванні запасів та відображає ступінь їх покриття за рахунок власних оборотних ресурсів без необхідності залучення позикових джерел. Значення цього показника дозволяє оцінити здатність підприємства підтримувати виробничо-збутову діяльність на основі власного фінансування та визначається за формулою [8]:

$$K_{\text{заб.з}_{\text{ВОК}}} = \frac{\text{ВК}-\text{НА}}{З}, \quad (1.6)$$

де З – середньорічна вартість запасів підприємства.

Для визначення ефективності процесу управління формуванням та структури капіталу підприємства доцільним буде визначити динаміку зміни основних показників рентабельності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності капіталу є ключовим показником ефективності використання коштів підприємства. Він характеризує здатність підприємства генерувати прибуток на кожну одиницю капіталу та слугує важливим індикатором результативності управління фінансовими ресурсами власників. Аналіз цього коефіцієнта дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство перетворює вкладений капітал у чистий прибуток, а також визначити потенціал для залучення додаткових інвестицій.

Розрахунок коефіцієнта рентабельності капіталу здійснюється шляхом співвідношення чистого прибутку до середнього власного капіталу за період і визначається за формулою [8]:

$$P_a = \frac{\text{ЧП}}{K} \times 100\%, \quad (1.7)$$

де ЧП - величина чистого прибутку або збитку, отриманого підприємством;

K - середньорічна вартість капіталу підприємства.

Рентабельність власного капіталу є ключовим показником ефективності використання фінансових ресурсів, вкладених власниками підприємства. Вона відображає здатність підприємства генерувати прибуток на кожен одиницю власного капіталу та слугує важливим індикатором результативності управління ресурсами власників. Аналіз цього показника дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство перетворює власний капітал у чистий прибуток, а також визначити потенціал для залучення додаткових інвестицій та прийняття стратегічних рішень.

Розрахунок рентабельності власного капіталу здійснюється шляхом співвідношення чистого прибутку до середньої величини власного капіталу за звітний період і визначається за формулою: [8]:

$$P_{BK} = \frac{\text{ЧП}}{BK} \times 100\%, \quad (1.8)$$

де BK - середньорічна вартість власного капіталу підприємства.

Розрахунок рентабельності залученого капіталу здійснюється як відношення прибутку до сумарної величини залучених коштів і визначається за формулою [8]:

$$P_{ЗК} = \frac{\text{ЧП}}{ЗК} \times 100\%, \quad (1.9)$$

де ЗК - середньорічна вартість залученого капіталу підприємства.

Рівень рентабельності операційної діяльності підприємства визначається шляхом співвідношення фінансового результату від операційної діяльності до відповідного обсягу витрат та обчислюється за формулою [8]:

$$P_{оп} = \frac{\text{ФРОД}}{C+AB+B3+IOB} \times 100\%, \quad (1.10)$$

де ФРОД – фінансовий результат від операційної діяльності,

С – собівартість реалізованої продукції,

AB – адміністративні витрати,

B3 – витрати на збут,

IOB – інші операційні витрати.

Рентабельність звичайної діяльності підприємства характеризує рівень ефективності здійснення основних та інших операцій, що формують фінансовий результат у межах звичайної господарської діяльності. Даний показник відображає здатність підприємства генерувати прибуток з кожної одиниці отриманого доходу. Розрахунок рентабельності звичайної діяльності здійснюється шляхом співвідношення прибутку від звичайної діяльності до відповідного обсягу витрат та визначається за формулою [8]:

$$P_{зв} = \frac{\text{ФРЗДоп}}{C+AB+B3+IOB+FB+VUK+IB} \times 100\%, \quad (1.11)$$

де ФРЗДоп - фінансовий результат до оподаткування.

Рентабельність господарської діяльності є показником, що відображає загальну ефективність функціонування підприємства, демонструючи здатність підприємства отримувати прибуток від усіх видів своєї господарської діяльності у відношенні до загального обсягу доходу. Даний показник дозволяє оцінити результативність управління як операційними, так

і фінансовими процесами, а також дає змогу зіставити отриманий прибуток із вкладеними ресурсами. Розрахунок рентабельності господарської діяльності здійснюється шляхом визначення співвідношення чистого прибутку або прибутку до оподаткування до загальних витрат підприємства і визначається за формулою [8]:

$$R_{\text{госп}} = \frac{\text{ЧП}}{C+AB+B3+IOB+ФВ+ВУК+IB} \times 100\%, \quad (1.12)$$

де ЧП - чистий прибуток.

Застосування наведених методів і методик управління капіталом створює фундамент для забезпечення стабільного та динамічного зростання ресурсного потенціалу підприємства. Це дозволяє підприємству максимально реалізувати свої стратегічні та операційні цілі, зокрема щодо ефективного використання, відтворення та оптимізації капіталу.

Управління формуванням та структурою капіталу слід розглядати як комплексний і багатофакторний процес, що залежить від численних чинників, таких як розмір підприємства, галузева приналежність, структура активів та специфіка фінансової політики. Кожне підприємство, як правило, орієнтується на той критерій або метод управління капіталом, який у конкретний період його діяльності є найбільш ефективним і відповідає поточним потребам розвитку.

Водночас обов'язковою умовою є систематичний контроль за раціональною структурою капіталу та ефективністю його використання. Такий контроль сприяє не лише підвищенню фінансової стійкості підприємства, а й зростанню його результативності та конкурентоспроможності на ринку. Ефективне управління капіталом забезпечує оптимальне поєднання власних і залучених ресурсів, мінімізує фінансові ризики та створює передумови для стабільного довгострокового розвитку.

Висновки до першого розділу

Узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності капіталу підприємства дозволяє виокремити низку його фундаментальних ознак: капітал розглядається як вартісна категорія, що відображає сукупність ресурсів, мобілізованих для забезпечення господарської діяльності, капітал перебуває у динамічному кругообігу, що передбачає його постійне перетворення та відтворення в процесі реалізації операційної та інвестиційної діяльності створення економічної доданої вартості, що виступає основою прибуткової діяльності підприємства.

У межах наукових концепцій формування капіталу особлива увага приділяється його структурі, яка визначає співвідношення між різними джерелами фінансування. На сучасному етапі широкого визнання набуває поділ капіталу за джерелами формування на власний капітал та залучений капітал. Перший включає внутрішні фінансові ресурси підприємства, такі як статутний капітал, резервні фонди та нерозподілений прибуток, що характеризують ступінь фінансової автономії. Другий охоплює зовнішні джерела, зокрема кредитні зобов'язання, позики та інші форми позикових ресурсів, які підприємство використовує за умови повернення та компенсації витрат на їх залучення.

Управління формуванням та структурою капіталу слід розглядати як комплексний і багатофакторний процес, що залежить від численних чинників, таких як розмір підприємства, галузева приналежність, структура активів та специфіка фінансової політики. Кожне підприємство, як правило, орієнтується на той критерій або метод управління капіталом, який у конкретний період його діяльності є найбільш ефективним і відповідає поточним потребам розвитку.

Матеріали цього розділу опубліковано в праці [1], вказаній в переліку посилань.

2 АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ПАТ «УКРНАФТА»

2.1 Аналіз стану та розвитку підприємств нафтодобувної галузі

Видобування нафти є однією з базових складових паливно-енергетичного комплексу України, що формує первинну ресурсну базу для нафтопереробки та визначає рівень енергетичної самодостатності держави. Незважаючи на відносно невелику частку у загальному енергобалансі, вітчизняний нафтовидобуток відіграє важливу стабілізуючу роль, знижуючи залежність економіки від імпортних поставок сирової нафти та нафтопродуктів.

Упродовж останніх десятиліть нафтовидобувна галузь України характеризується тенденцією до скорочення обсягів видобутку, що зумовлено виснаженням традиційних родовищ, обмеженими інвестиціями в геологорозвідку та складними інституційними умовами розвитку.

Нафтова ресурсна база України зосереджена переважно у трьох нафтогазоносних регіонах: Дніпровсько-Донецькій западині, Карпатському регіоні та Причорноморсько-Кримській області. Найбільша частка видобутку припадає на родовища з високим ступенем виробленості запасів.

Таблиця 2.1 - Основні нафтогазоносні регіони України

Регіон	Частка у видобутку, %	Характеристика запасів
Дніпровсько-Донецька западина	80–85	Виснажені, глибокі поклади
Карпатський регіон	10–12	Малі та середні родовища
Причорноморський регіон	<5	Перспективні, обмежений доступ

До початку повномасштабного вторгнення галузь демонструвала відносну стабільність. У 2020 році видобуток нафти з конденсатом склав близько 2,4 млн тонн [22]. Основними гравцями залишалися ПАТ «Укрнафта» (близько 60-70% ринку) та АТ «Укргазвидобування».

Видобування нафти в Україні характеризується стійкою тенденцією до зниження, що відображає як природне виснаження родовищ, так і недостатній рівень технологічного оновлення.

Переважає частина українських нафтових родовищ перебуває на пізній стадії розробки, що зумовлює зниження дебітів свердловин і зростання собівартості видобутку. Обмежене застосування методів інтенсифікації видобування, таких як закачування води, газу або хімічних агентів, стримує можливості стабілізації виробництва.

Розвиток нафтовидобування в Україні ускладнюється нестабільністю регуляторного середовища, податковим навантаженням на галузь та високими ризиками для інвесторів.

У середньо- та довгостроковій перспективі стабілізація нафтовидобування в Україні можлива за умови активізації геологорозвідки, залучення сучасних технологій інтенсифікації видобутку та створення сприятливого інвестиційного клімату. Пріоритетним напрямом є підвищення коефіцієнта вилучення нафти з існуючих родовищ, що дозволяє нарощувати видобуток без відкриття нових площ.

За оцінкою Енергетичної інформаційної адміністрації США (EIA), після повномасштабного вторгнення (лютий 2022) видобуток нафти в Україні істотно скоротився: з приблизно 61,500 барелів на добу у 2021 році до 7,100 барелів на добу у 2023 та 2024 роках [23].

Повномасштабна війна призвела до тимчасового падіння видобутку (приблизно на 7-10% у 2022 році) через:

- Окупацію частин територій на сході та півдні.
- Зупинку свердловин поблизу лінії фронту.
- Руїнування логістичних ланцюгів та нафтопереробної інфраструктури (зокрема, Кременчуцького НПЗ).

У 2023 році почалося поступове відновлення завдяки націоналізації «Укрнафти» та зміні менеджменту, що дозволило наростити інвестиції в буріння.

Східний регіон України (Дніпровсько-Донецька западина) залишається абсолютним лідером за обома показниками.

Нижче наведено зведену статистичну таблицю за ключовими областями на основі даних за 2023–2024 роки та прогнозних тенденцій на 2025 рік.

Таблиця 2.2 - Статистика видобутку нафти та конденсату за регіонами (2023–2024 рр.) (складено за даними [22])

Область	Частка у видобутку (%)	Обсяг видобутку (орієнтовно, тис. тонн/рік)	Основні характеристики
Сумська	~40,2%	680 – 690	Абсолютний лідер. Навіть за умов прикордонного розташування, область забезпечує майже половину всієї нафти країни.
Івано-Франківська	~22,2%	360 – 380	Основний центр Західного регіону. Багато виснажених родовищ, що потребують інтенсифікації.
Чернігівська	~14,5%	240 – 260	Важливий вузол Східного нафтогазоносного регіону.
Полтавська	~10 – 12%	120 – 150	Має найбільші розвідані запаси (15 млн т), проте спеціалізується переважно на видобутку газу та конденсату.
Львівська	~5 – 7%	80 – 100	Старі родовища, частина яких експлуатується понад 100 років.
Харківська	~1 – 2%	20 – 30	Основний видобуток зосереджений на газі; нафта є супутнім ресурсом.

Таким чином, видобування нафти в Україні характеризується стійкою тенденцією до зниження, що відображає як природне виснаження родовищ, так і недостатній рівень технологічного оновлення.

Переважає частина українських нафтових родовищ перебуває на пізній стадії розробки, що зумовлює зниження дебітів свердловин і зростання собівартості видобутку. Обмежене застосування методів інтенсифікації

видобування, таких як закачування води, газу або хімічних агентів, стримує можливості стабілізації виробництва.

Розвиток нафтовидобування в Україні ускладнюється нестабільністю регуляторного середовища, податковим навантаженням на галузь та високими ризиками для інвесторів.

2.2 Загальна характеристика ПАТ «Укрнафта»

Публічне акціонерне товариство «Укрнафта» — це найбільша нафтовидобувна компанія України, що займається видобутком нафти, газу та газового конденсату, а також має власний розгалужений національний рітейл АЗС. Компанію засновано як публічне акціонерне товариство, і її головний офіс знаходиться в Києві (Україна).

Основний вид діяльності «Укрнафти» — це добування вуглеводнів (переважно нафти та природного газу) на території різних областей України. Компанія має великий портфель спецдозволів на геологічне вивчення і розробку родовищ, що охоплює значну площу ресурсної бази [24].

Структурно підприємство поділене на підрозділи, які відповідають за видобувні операції на Сході та Заході України, включають кілька газопереробних заводів і власні служби буріння та сервісу.

Компанія також має власну мережу з АЗС UKRNAFTA, яка розповсюджена майже по всіх регіонах країни.

Публічне акціонерне товариство «Укрнафта» є одним із системоутворювальних підприємств нафтогазового сектору України та здійснює господарську діяльність у сфері видобування, переробки та реалізації вуглеводневої сировини. Підприємство було створене у 1994 році шляхом реорганізації державного підприємства «Виробниче об'єднання «Укрнафта» в межах реалізації державної політики корпоратизації,

започаткованої відповідно до Указу Президента України «Про корпоратизацію підприємств».

У процесі трансформації Товариство набуло статусу акціонерного товариства та стало правонаступником майнових, фінансово-економічних і господарських прав та зобов'язань державного підприємства, на базі якого воно було утворене. Це забезпечило безперервність виробничої діяльності, збереження ресурсної бази та інституційну спадковість управлінських процесів.

Відповідно до рішення Загальних зборів акціонерів у 2011 році було змінено тип і найменування підприємства з відкритого акціонерного товариства на публічне акціонерне товариство, що узгоджується з вимогами корпоративного законодавства України та передбачає підвищений рівень прозорості, підзвітності та корпоративного управління.

Організаційно-правовою формою підприємства є акціонерне товариство публічного типу, діяльність якого регулюється нормами Господарського кодексу України, Закону України «Про акціонерні товариства», а також положеннями статуту Товариства. ПАТ «Укрнафта» здійснює свою діяльність на принципах самостійності, економічної відповідальності та дотримання корпоративних інтересів акціонерів.

Функціонування ПАТ «Укрнафта» має важливе значення для забезпечення енергетичної безпеки держави, оскільки підприємство відіграє ключову роль у формуванні внутрішньої ресурсної бази нафти, зменшенні імпортової залежності та підтриманні стабільності паливно-енергетичного комплексу України.

Основними видами діяльності ПАТ «Укрнафта» є геологічне вивчення нафтогазоносних надр, видобування нафти та попутного нафтового газу, транспортування і зберігання вуглеводневої сировини, а також переробка нафти та реалізація нафтопродуктів через власну збутову інфраструктуру. Додатково підприємство здійснює діяльність, пов'язану з технічним

обслуговуванням і ремонтом обладнання, виконанням бурових робіт, наданням сервісних послуг у сфері нафтогазовидобування та впровадженням технологій інтенсифікації видобутку.

Система корпоративного управління Товариства сформована відповідно до принципів публічності, підзвітності та розмежування повноважень між органами управління. Вищим органом управління є Загальні збори акціонерів, до компетенції яких належить визначення стратегічних напрямів розвитку, затвердження статутних документів та ключових рішень щодо діяльності підприємства. Наглядова рада здійснює контроль за діяльністю виконавчого органу та захист прав акціонерів, тоді як виконавчі функції покладено на Правління, яке забезпечує оперативне управління господарською діяльністю. Контроль за фінансово-господарською діяльністю здійснюється відповідно до вимог законодавства через внутрішні та зовнішні механізми аудиту.

Структура активів ПАТ «Укрнафта» характеризується значною питомою вагою необоротних активів, що зумовлено капіталомістким характером нафтогазовидобувної діяльності. До складу необоротних активів належать основні засоби виробничого призначення, зокрема нафтові та газові свердловини, бурове обладнання, трубопровідна інфраструктура, переробні потужності та об'єкти енергозабезпечення. Оборотні активи представлені запасами нафти й нафтопродуктів, матеріально-технічними ресурсами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами, що забезпечують безперервність виробничо-збутових процесів.

Функціонування ПАТ «Укрнафта» має стратегічне значення для національної економіки, оскільки підприємство відіграє важливу роль у формуванні внутрішньої ресурсної бази нафти, підтриманні стабільності паливно-енергетичного комплексу та забезпеченні енергетичної безпеки України в умовах зростання зовнішніх ризиків.

2.3 Аналіз показників фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.

Аналіз фінансового стану підприємства орієнтований на ідентифікацію резервів зростання прибутковості виробничої діяльності та посилення фінансової стійкості, що є необхідною передумовою безперервного функціонування суб'єкта господарювання і своєчасного виконання ним фінансових зобов'язань перед бюджетом, банківськими установами та іншими контрагентами.

Для забезпечення комплексності оцінювання фінансового стану доцільним є розрахунок і аналіз системи фінансових показників, які, будучи сформованими за сучасними методичними підходами, забезпечують об'єктивне та всебічне відображення рівня фінансової стабільності підприємства.

У межах дослідження фінансової діяльності підприємства основна увага приділяється аналізу фінансових результатів його функціонування. Дані щодо динаміки ключових показників фінансових результатів узагальнено та представлено в таблиці 2.3.

З наведених в таблиці 2.3 даних видно, що в 2023р. відбулось покращення фінансових результатів порівняно із 2021-2022рр.

Валовий прибуток ПАТ «Укрнафта» в 2023р. становив – 50 484 589 тис.грн., що на 116,584% більше порівняно із 2021 р. та на 113,971 % більше в порівнянні з 2022 роком. Це є свідченням позитивної тенденції зростання чистого доходу швидшими темпами порівняно із собівартістю реалізованої продукції.

З рис. 2.1 видно, що фінансовий результат від операційної діяльності ПАТ «Укрнафта» в 2023р. склав 27 586 113 тис. грн, що на 356.458% більше ніж у 2021р. Збільшення фінансових результатів від операційної діяльності

спричинено значним збільшенням валового прибутку та операційних доходів у порівнянні із зменшенням адміністративних та інших операційних витрат.

Таблиця 2.3 – Фінансові результати діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Валовий прибуток, тис. грн.	18 937 587	23 594 061	50 484 589	31 547 002	166.584	26 890 528	113.971
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	6 043 516	-	27 586 113	21 542 597	356.458	-	-
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	2 925 653	-	29 240 388	18 456 786	39.303	23 929 471	57.680
Чистий прибуток, тис. грн.	2 430 047	-4 484 705	23 598 171	12 009 732	68.703	18 655 248	172.176

Фінансовий результат до оподаткування у 2022 році склав 26394 тис. грн, тобто в порівнянні з 2020 роком зменшився на 11269 тис. грн (29,92%), проте зріс в порівнянні із 2021р. на 4405 тис. грн (20,03%).

Чистий прибуток ПАТ «Укрнафта» зазнав істотних змін протягом аналізованого періоду. У 2022 році ПАТ «Укрнафта» отримала кінцевим фінансовим результатом збиток у розмірі 4,48 млрд грн, що пояснюється впливом військових дій та економічної нестабільності. Однак у 2023 році ПАТ «Укрнафта» досягло 23,6 млрд грн чистого прибутку, що свідчить про ефективну адаптацію до нових умов та стабілізацію фінансових потоків..

Рисунок 2.1 – Динаміка фінансових результатів ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр.

Проведемо аналіз фінансового стану за 2021-2023 роки ПАТ «Укрнафта» за показниками ліквідності.

Коефіцієнт покриття ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (2.1) [8]:

$$K_{\text{пок}} = \frac{OA}{ПЗ}; \quad (2.1)$$

де OA – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

$$2021\text{р.}: K_{\text{пок}} = \frac{12951357}{17338432} = 0,75;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{пок}} = \frac{14859744}{28332053} = 0,52;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{пок}} = \frac{37399456}{33547285} = 1.11.$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (2.2) [8]:

$$K_{лив} = \frac{OA - З}{ПЗ}; \quad (2.2)$$

де OA – оборотні активи;

З – запаси;

ПЗ – поточні зобов'язання.

$$2021р.: K_{лив} = \frac{12951357 - 3314322}{17338432} = 0,56;$$

$$2022р.: K_{лив} = \frac{14859744 - 5574922}{28332053} = 0,33;$$

$$2023р.: K_{лив} = \frac{37399456 - 8602049}{33547285} = 0,86.$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (2.3) [14]:

$$K_{абс.л} = \frac{ПФІ + ГК}{ПЗ}; \quad (2.3)$$

де ПФІ – поточні фінансові інвестиції;

ГК – грошові кошти;

ПЗ – поточні зобов'язання

$$2021р.: K_{абс.л} = \frac{3656054}{17338432} = 0,21;$$

$$2022р.: K_{абс.л} = \frac{830657}{28332053} = 0,03;$$

$$2023\text{р.}: \text{Кабс.л.} = \frac{17792861}{33547285} = 0,53.$$

Таблиця 2.4 – Динаміка зміни показників ліквідності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Коефіцієнт покриття	0,75	0,54	1,11	0,37	49,24	0,57	104,75
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,56	0,33	0,86	0,30	54,32	0,53	161,82
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,21	0,03	0,53	0,32	151,30	0,50	1727,59

Виходячи з показників, представлених у табл. 2.4, можна зробити висновок, що в 2025р. ПАТ «Укрнафта» є ліквідним підприємством, тоді як в 2021-2022р. ПАТ «Укрнафта» було неліквідним підприємством.

Аналізуючи коефіцієнт покриття, який показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань, можна зробити висновок, що ПАТ «Укрнафта» в 2023 р. в змозі своєчасно ліквідувати борги, тоді як в 2021-2022рр. підприємство було неліквідним (значення на 2021 рік 0,75, а на 2022 рік 0,54). В 2023 р. значення коефіцієнта покриття зросло порівняно із 2021р. на 49,24%, а порівняно із 2022р. – на 104,75%.

З рис. 2.2 видно, що ПАТ «Укрнафта» має достатньо оборотних активів для покриття поточної заборгованості в 2023 р.

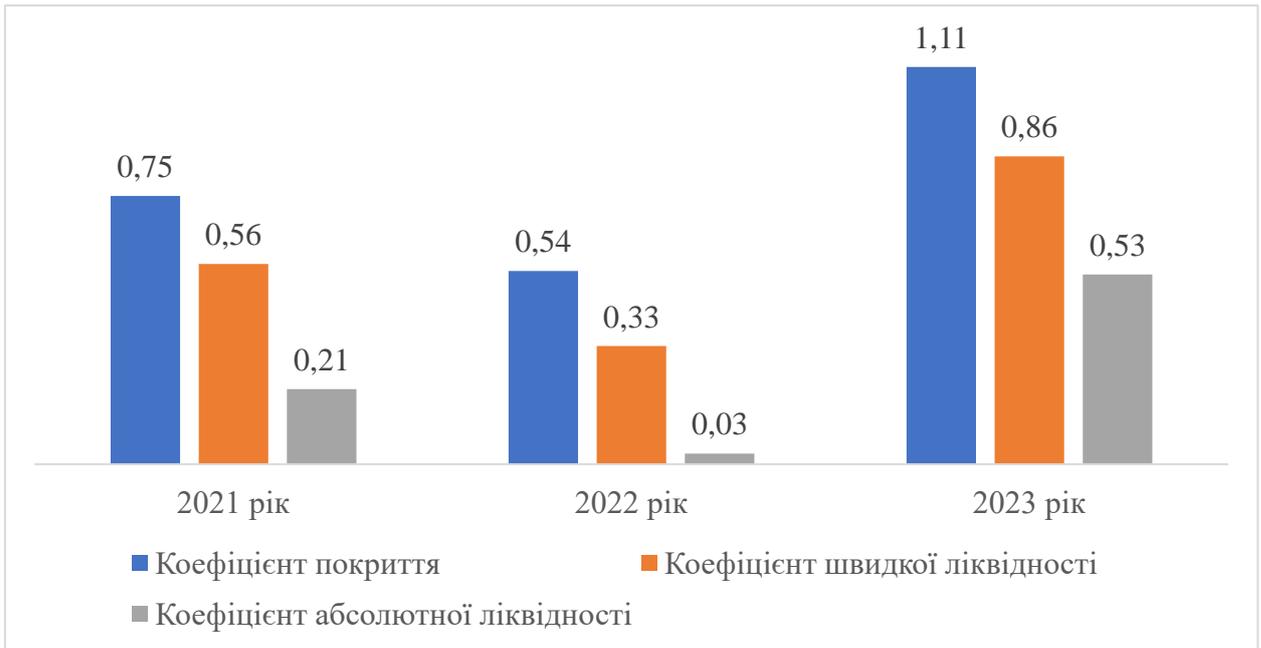

Рисунок 2.2 – Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує частку зобов'язань, яку підприємство може покрити за рахунок коштів у розрахунках. Отриманні значення даного показника у 2021 та 2022 роках є меншими за нормативне, що є негативною тенденцією. Разом з тим, в 2023р. значення показника склало 0,86, що на 54,32% більше порівняно із 2021р. та на 161,82% більше порівняно із 2022 р.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує частку зобов'язань, які підприємство може погасити негайно. Значення цього показника в 2021р. та 2023р. відповідає нормативному. В 2023р. Коефіцієнт покриття ПАТ «Укрнафта» склав 0,53, що на 151,3% більше порівняно із 2021р. та в 1,7 разів більше порівняно із 2022р.

Отже, ПАТ «Укрнафта», незважаючи на те, що підприємство є ліквідним в 2023р., варто покращувати значення показників ліквідності.

Проведемо аналіз показників ділової активності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр. Розрахуємо коефіцієнт оборотності активів ПАТ «Укрнафта» за формулою (2.4) [8]:

$$Коб_a = \frac{ЧД}{A}; \quad (2.4)$$

де $ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції;

A – середньорічна вартість майна підприємства.

$$2021р.: Коб_a = \frac{36\,943\,481}{46\,959\,057} = 0,79(\text{оборотів});$$

$$2022р.: Коб_a = \frac{40\,873\,012}{41\,486\,372} = 0,99(\text{оборотів});$$

$$2023р.: Коб_a = \frac{95\,169\,397}{65\,415\,843} = 1,45(\text{оборотів}).$$

За формулою (2.5) розрахуємо коефіцієнт оборотності оборотних активів ПАТ «Укрнафта» [8]:

$$Коб_{oa} = \frac{ЧД}{OA}. \quad (2.5)$$

$$2021р.: Коб_{oa} = \frac{36\,943\,481}{12\,951\,356} = 2,85(\text{оборотів});$$

$$2022р.: Коб_{oa} = \frac{40\,873\,012}{14\,859\,744} = 2,75(\text{оборотів});$$

$$2023р.: Коб_{oa} = \frac{95\,169\,397}{37\,399\,456} = 2,54(\text{оборотів}).$$

За формулою (2.6) розрахуємо коефіцієнт оборотності власного капіталу ПАТ «Укрнафта» [8]:

$$Коб_{вк} = \frac{ЧД}{ВК}. \quad (2.6)$$

де ВК – вартість власного капіталу підприємства.

$$2021\text{р.}: \text{Коб}_{\text{ВК}} = \frac{36\,943\,481}{17\,480\,449} = 2,11(\text{оборотів});$$

$$2022\text{р.}: \text{К об}_{\text{ВК}} = \frac{40\,873\,012}{10\,834\,933} = 3,77(\text{оборотів});$$

$$2023\text{р.}: \text{К об}_{\text{ВК}} = \frac{95\,169\,397}{29\,490\,181} = 3,23(\text{оборотів}).$$

За формулою (2.7) розрахуємо коефіцієнт оборотності залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» [8]:

$$\text{Коб}_{\text{ВК}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ЗК}}, \quad (2.7)$$

де ЗК – вартість залученого капіталу підприємства.

$$2021\text{р.}: \text{Коб}_{\text{ЗК}} = \frac{36\,943\,481}{29\,478\,608} = 1,25(\text{оборотів});$$

$$2022\text{р.}: \text{К об}_{\text{ЗК}} = \frac{40\,873\,012}{30\,651\,439} = 1,33(\text{оборотів});$$

$$2023\text{р.}: \text{К об}_{\text{ЗК}} = \frac{95\,169\,397}{35\,925\,662} = 2,65(\text{оборотів}).$$

За формулою (2.8) розрахуємо коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» [8]:

$$\text{Коб}_{\text{ДЗ}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ДЗ}}; \quad (2.8)$$

де ДЗ – середньорічні залишки дебіторської заборгованості.

$$2021\text{р.}: \text{Коб}_{\text{ДЗ}} = \frac{36\,943\,481}{5\,337\,347} = 6,92(\text{оборотів});$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{обДЗ}} = \frac{40\,873\,012}{37\,104\,72,5} = 11,02(\text{оборотів});$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{обДЗ}} = \frac{95\,169\,397}{40\,982\,35} = 23,22(\text{оборотів}).$$

За формулою (2.9) розрахуємо коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» [8]:

$$K_{\text{обКЗ}} = \frac{ЧД}{КЗ}, \quad (2.9)$$

де $КЗ$ – середньорічна вартість кредиторської заборгованості.

$$2021\text{р.}: K_{\text{обКЗ}} = \frac{36\,943\,481}{608\,373,5} = 60,73(\text{оборотів});$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{обКЗ}} = \frac{40\,873\,012}{1042\,674,5} = 39,20(\text{оборотів});$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{обКЗ}} = \frac{95\,169\,397}{2597\,685,5} = 36,64(\text{оборотів}).$$

Розраховані показники ділової активності ПАТ «Укрнафта» узагальнено в таблиці 2.5. Коефіцієнт оборотності активів ПАТ «Укрнафта» характеризує ефективність використання майна підприємства та показує, наскільки зміни у наявних активах пов'язані зі змінами доходу (виручки) від реалізації. На ПАТ «Укрнафта» коефіцієнт оборотності активів становив в 2023 році 1,45, що на 84,93% більше порівняно із 2021р. та на 47,67% більше порівняно із 2022р. Отже у 2022 році на 1 грн. чистого доходу припадало 1,45 грн. середньорічної вартості активів підприємства. Зростання цього показника в динаміці є позитивною тенденцією.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів ПАТ «Укрнафта» характеризує ефективність використання оборотних активів та показує, наскільки зміни в оборотних активах пов'язані зі змінами доходу (виручки) від реалізації. На ПАТ «Укрнафта» коефіцієнт оборотності оборотних активів в

2023 році становив 2,54, що на 10,79% менше порівняно із 2021р. та на 7,49% менше порівняно із 2022р. В 2023 році на 1 грн. чистого доходу припадало 2,54 грн. середньорічної вартості оборотних активів підприємства.

Таблиця 2.5 – Динаміка показників ділової ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Коефіцієнт оборотності активів	0,79	0,99	1,45	0,67	84,93	0,47	47,67
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,85	2,75	2,54	-0,31	-10,79	-0,21	-7,49
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	2,11	3,77	3,23	1,11	52,70	-0,55	-14,45
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	1,25	1,33	2,65	1,40	111,38	1,32	98,66
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6,92	11,02	23,22	16,30	235,50	12,21	110,81
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	60,73	39,20	36,64	-24,09	-39,67	-2,56	-6,54
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	52,01	32,68	15,50	-36,51	-70,19	-17,18	-52,56
Тривалість обороту кредиторської заборгованості	5,93	9,18	9,83	3,90	65,75	0,64	7,00

На ПАТ «Укрнафта» коефіцієнт оборотності власного капіталу в 2023 році становив 3,23, що на 52,7% більше порівняно із 2021р., проте на 11,47% менше порівняно із 2022р. В 2023 році на 1 грн. чистого доходу припадало 3,23 грн. середньорічної вартості власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу ПАТ «Укрнафта» в 2023 році становив 2,65, що на 111,38% більше порівняно із 2022р. та на 98,66% більше порівняно із 2021р. В 2023 році на 1 грн. чистого доходу припадало 2,65 грн. середньорічної вартості залученого капіталу підприємства.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» в 2023р. склав 23,22 оборотів, що на 235,5% більше порівняно із 2021р. та на 110,81% більше порівняно із 2022р.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» в 2023р. склав 36,64 оборотів, що на 39,67% менше порівняно із 2021р. та на 6,54% менше порівняно із 2022р.

ПАТ «Укрнафта» здійснює ефективне управління заборгованістю, оскільки спостерігається зменшення тривалості погашення дебіторської заборгованості. Разом з тим, підприємству варто вжити заходів щодо зменшення обсягів дебіторської заборгованості.

Отже, аналіз показників фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. показав, що підприємству потрібно покращувати свій фінансовий стан, зокрема рівень ліквідності, стан управління діловою активністю та покращувати фінансові результати.

2.4 Оцінка стану управління формуванням та структурою капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр.

Ефективне процесами управління формуванням та структурою капіталу є ключовою умовою фінансової стійкості підприємства, забезпечення його платоспроможності та підвищення інвестиційної привабливості в умовах

нестабільного зовнішнього середовища. Для підприємств нафтогазового сектору, діяльність яких характеризується високою капіталомісткістю, значною залежністю від зовнішніх джерел фінансування та підвищеними ризиками, питання оптимальної структури капіталу набуває особливої актуальності.

У 2021–2023 роках діяльність ПАТ «Укрнафта» здійснювалася в умовах суттєвих макроекономічних, геополітичних та фінансових викликів, що безпосередньо впливали на можливості формування власного капіталу, залучення позикових ресурсів та реалізацію політики фінансового левериджу. За таких умов управління капіталом набуває стратегічного характеру та потребує комплексної оцінки з позицій ефективності, стійкості та відповідності довгостроковим цілям розвитку підприємства.

Оцінка стану управління формуванням і оптимізацією капіталу ПАТ «Укрнафта» у досліджуваному періоді передбачає аналіз динаміки та структури власного і позикового капіталу, визначення рівня фінансової незалежності, оцінювання вартості залучених ресурсів, а також встановлення впливу змін у структурі капіталу на фінансові результати діяльності підприємства. Особлива увага приділяється показникам фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності, які відображають якість управлінських рішень у сфері капіталу.

Результати проведеного аналізу дозволяють виявити основні тенденції та проблеми управління капіталом ПАТ «Укрнафта», оцінити рівень його оптимальності в умовах підвищених ризиків, а також сформуванати аналітичну основу для обґрунтування напрямів удосконалення фінансової політики підприємства у середньо- та довгостроковій перспективі.

Проаналізуємо склад, структуру та динаміку зміни капіталу ПАТ «Укрнафта» (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Склад, структура та динаміка зміни капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр. станом на кінець року

Показник	2021р.		2022р.		2023р.		Темп приросту значень 2023р. порівняно з		Зміна питомої ваги 2023р. порівняно з	
	Значення, тис. грн	Питома вага, %	Значення, тис. грн	Питома вага, %	Значення, тис. грн	Питома вага, %	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Капітал, всього	46959057	100,00	41486372	100,00	65415843	100,00	39,30	57,68	0,00	0,00
Власний капітал	17480449	37,22	10 834 933	26,12	29 490 181	45,08	68,70	172,18	7,86	18,96
Зареєстрований (пайовий) капітал	1010972	2,15	1 010 972	2,44	1 010 972	1,55	0,00	0,00	-0,61	-0,89
Капітал у дооцінках	25823717	54,99	25 039 460	60,36	27 223 451	41,62	5,42	8,72	-13,38	18,74
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-9354240	-19,92	-15 215 499	-36,68	1 255 758	1,92	-113,42	-108,25	21,84	38,60
Довгострокові зобов'язання забезпечення	12140175	25,85	2 319 385	5,59	2 378 377	3,64	-80,41	2,54	-22,22	-1,95
Інші довгострокові зобов'язання	9984159	21,26	65 058	0,16	63 532	0,10	-99,36	-2,35	-21,16	-0,06
Довгострокові забезпечення	2156016	4,59	2 254 327	5,43	2 314 845	3,54	7,37	2,68	-1,05	-1,90
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1 494 546	3,18	1 332 418	3,21	1 494 546	2,28	0,00	12,17	-0,90	-0,93
Поточні зобов'язання забезпечення	17338433	36,92	28 332 054	68,29	33 547 285	51,28	93,49	18,41	14,36	17,01
Поточна кредиторська заборгованість за:										
товари, роботи, послуги	616989	1,31	1 468 360	3,54	3 727 011	5,70	504,06	153,82	4,38	2,16
розрахунками з бюджетом	4136190,00	8,81	8 447 651	20,36	6 672 175	10,20	61,31	-21,02	1,39	10,16
розрахунками зі страхування	4439	0,01	37 296	0,09	49 605	0,08	1017,48	33,00	0,07	-0,01
розрахунками з оплати праці	26635	0,06	159 449	0,38	207 645	0,32	679,59	30,23	0,26	-0,07
одержаними авансами	1409952	3,00	1 238 774	2,99	1 796 648	2,75	27,43	45,03	-0,26	-0,24

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
розрахунками з учасниками	3078133	6,55	2 258 663	5,44	8 366 831	12,79	171,82	270,43	6,24	7,35
Поточні забезпечення	2058075	4,38	3 630 507	8,75	6 715 199	10,27	226,29	84,97	5,88	1,51
Інші поточні зобов'язання	6008020	12,79	11 091 354	26,73	6 012 171	9,19	0,07	-45,79	-3,60	-17,54
Капітал, всього	46959057	100,00	41486372	100,00	65415843	100,00	39,30	57,68	0,00	0,00

З таблиці 2.6 видно, що загальна вартість майна ПАТ «Укрнафта» на кінець 2023р. склала 65415843 тис. грн, що на 39,39% більше порівняно із кінцем 2021р. та на 57,68% більше порівняно із кінцем 2022р. На ПАТ «Укрнафта» капітал складався з власного капіталу, довгострокових зобов'язань та забезпечень, поточних зобов'язань та забезпечень. Власний капітал ПАТ «Укрнафта» складав на кінець 2023р. 45,08% усього капіталу ПАТ «Укрнафта», що на 7,86% більше порівняно із кінцем 2021р. та на 18,96% більше порівняно із кінцем 2022р. Питома вага власного капіталу ПАТ «Укрнафта» на кінець 2023р. зросла порівняно із кінцем 2021-2022 рр. як частка усього капіталу, так і в абсолютній вартості. На кінець 2023р. вартість власного капіталу склала 29 490 181 тис. грн, що на 68,7% більше порівняно із кінцем 2021р. та на 172,18% більше порівняно із кінцем 2022р.

Найбільшу частку в складі капіталу займали такі складові власного капіталу як капітал в дооцінках. Станом на кінець 2023р. капітал в дооцінках ПАТ «Укрнафта» складав 27 223 451 тис. грн, що на 5,42% більше порівняно із кінцем 2021р. та на 8,72% більше порівняно із кінцем 2022р. В структурі капіталу ця складова мала незначну динаміку зменшення. На кінець 2023р. капітал в дооцінках складав 41,62% усього капіталу, що на 13,38% менше порівняно із кінцем 2021 р. та на 18,74% менше порівняно із кінцем 2022р.

Зобов'язання ПАТ «Укрнафта» протягом 2021-2023рр. складались з довгострокових та короткострокових зобов'язань. Довгострокові зобов'язання зменшились в складі структури капіталу ПАТ «Укрнафта». На кінець 2023р.

питома вага довгострокових зобов'язань в загальній вартості майна ПАТ «Укрнафта» склала 3,64%, що на 22,22% менше порівняно із кінцем 2021р. та на 1,95% менше порівняно із кінцем 2022р. Величина довгострокових зобов'язань та забезпечень ПАТ «Укрнафта» на кінець 2023р. склала 2 378 377 тис. грн, що на 80,41% менше порівняно із кінцем 2021р. та на 2,54% більше порівняно із кінцем 2022р. Дана складова капіталу складалась із довгострокових зобов'язань і забезпечень, довгострокових забезпечень та довгострокових забезпечень витрат персоналу.

Поточні зобов'язання та забезпечення ПАТ «Укрнафта» на кінець 2023р. склали 51,28% всього капіталу підприємства. Це на 14,36% більше порівняно із кінцем 2021р. та на 17,01% менше порівняно із кінцем 2022р. Загальна вартість поточних зобов'язань та забезпечень ПАТ «Укрнафта» на кінець 2023р. склала 33547285 тис. грн, що на 93,49% більше порівняно із кінцем 2021р. та на 18,41% більше порівняно із кінцем 2022р.

Найбільшу частку в складі поточних зобов'язань і забезпечень в загальній вартості капіталу склали поточна заборгованість за розрахунками з бюджетом, інші поточні зобов'язання.

Проведемо аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості за допомогою коефіцієнта автономії, коефіцієнта концентрації залученого капіталу, коефіцієнта фінансового ризику, коефіцієнта забезпечення матеріальних запасів власними оборотними коштами.

Коефіцієнт автономії ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою (1.4):

$$2021р.: \text{Кавт} = \frac{17480449}{46959057} = 0,37;$$

$$2022р.: \text{Кавт} = \frac{10834933}{41486372} = 0,26;$$

$$2023р.: \text{Кавт} = \frac{29490181}{65415843} = 0,45.$$

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (1.5):

$$2021\text{р.}: K_{\text{концЗК}} = \frac{29478608}{46959057} = 0,63;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{концЗК}} = \frac{30651439}{41486372} = 0,74;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{концЗК}} = \frac{35925662}{65415843} = 0,55.$$

Коефіцієнт фінансового ризику ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (1.6):

$$2021\text{р.}: K_{\text{фр}} = \frac{29478608}{17480449} = 1,69;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{фр}} = \frac{30651439}{10834933} = 2,83;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{фр}} = \frac{35925662}{2940181} = 1,22.$$

Коефіцієнт маневрування власного капіталу ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (1.7):

$$2021\text{р.}: K_{\text{манВК}} = \frac{17480449 - 33992456}{17480449} = -0,94;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{манВК}} = \frac{10834933 - 26611383}{10834933} = -1,46;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{манВК}} = \frac{29490181 - 28001142}{29490181} = 0,05.$$

Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом ПАТ «Укрнафта» розраховуємо за формулою (1.8):

$$2021\text{р.}: K_{\text{забВок}} = \frac{17480449 - 33992456}{12951356} = -1,27;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{забВОК}} = \frac{10834933 - 26611383}{14859744} = -1,06;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{забВОК}} = \frac{29490181 - 28001142}{37399456} = 0,04.$$

Занесено підраховані показники фінансової стійкості ПАТ «Укрнафта» до таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Оцінка капіталу ПАТ «Укрнафта» за показниками фінансової стійкості

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Коефіцієнт автономії	0,37	0,26	0,45	0,08	21,10	0,19	72,61
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,63	0,74	0,55	-0,08	-12,51	-0,19	-25,67
Коефіцієнт фінансового ризику	1,69	2,83	1,22	-0,47	-27,76	-1,61	-56,94
Коефіцієнт маневрування власного капіталу	-0,94	-1,46	0,05	1,00	-105,35	1,51	-103,47
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	-1,27	-1,06	0,04	1,31	-103,12	1,10	-103,75

З таблиці 2.7 видно, що управління капіталом на ПАТ «Укрнафта» є недостатньо ефективним, оскільки підприємство протягом 2021-2023рр. є фінансово нестійким, залежить від зовнішніх джерел фінансування та відсутній власний оборотний капітал для фінансування поточної діяльності.

Коефіцієнт автономії демонструє позитивну динаміку, зрісши з 0,37 у 2021 році до 0,45 у 2023 році, що вказує на підвищення частки власного капіталу в загальній структурі активів. Разом з тим, для забезпечення фінансової стійкості та незалежності від зовнішніх джерел фінансування, частка власного капіталу має складати більше 50% усього капіталу.

Одночасно коефіцієнт концентрації залученого капіталу знизився з 0,63 до 0,55, що свідчить про скорочення залежності підприємства від залучених коштів.

Значення коефіцієнта фінансового ризику в 2023р. в розмірі 1,22 свідчить про те, що кожен одиницю власного капіталу ПАТ «Укрнафта» залучало 1,22 грн залученого капіталу, тобто на ПАТ «Укрнафта» високий ризик втрати фінансової стійкості.

На ПАТ «Укрнафта» протягом 2021-2023рр. відсутній власний оборотний капітал, тобто та частка власного капіталу, що знаходиться в обігу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу, який показує частку власного капіталу, що знаходиться в обігу, протягом 2021-2022рр. має від'ємне значення, тобто на ПАТ «Укрнафта» відсутній власний оборотний капітал. Аналогічна ситуація і з коефіцієнтом забезпеченості власним оборотним капіталом. Разом з тим, в 2023р. коефіцієнт маневрування власного капіталу та коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом мали додатне значення, проте досить низьке

Отже, за показниками, які характеризують фінансову стійкість за здатністю фінансувати поточну діяльність за рахунок власних оборотних коштів та незалежності від залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» є фінансово нестійким і дуже залежить від фінансування з боку інвесторів та від кредитів банків. і, відповідно потребує покращення даної ситуації.

Оцінити ефективність використання капіталу можна за показниками рентабельності.

Розрахуємо за формулою (1.1) коефіцієнт рентабельності активів ПАТ «Укрнафта»:

$$2021\text{р.}: P_a = \frac{2\,430\,047}{46959057} \times 100\% = 5,17\%;$$

$$2022\text{р.}: P_a = \frac{-4484705}{41486372} \times 100\% = -10,81\%;$$

$$2023\text{р.}: P_a = \frac{23\,598\,171}{65415843} \times 100\% = 36,07\%.$$

Розрахуємо за формулою (1.15) коефіцієнт рентабельності власного капіталу ПАТ «Укрнафта» :

$$2021\text{р.}: P_{вк} = \frac{2\,430\,047}{17480449} \times 100\% = 13,9\%;$$

$$2022\text{р.}: P_{вк} = \frac{-4484705}{10834933} \times 100\% = -41,39\%;$$

$$2023\text{р.}: P_{вк} = \frac{23\,598\,171}{2940181} \times 100\% = 80,02\%.$$

Розрахуємо за формулою (1.16) коефіцієнт рентабельності залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» :

$$2021\text{р.}: P_{зк} = \frac{29478608}{2\,430\,047} \times 100\% = 0,08\%;$$

$$2022\text{р.}: P_{зк} = \frac{30651439}{-4484705} \times 100\% = -0,15\%;$$

$$2023\text{р.}: P_{зк} = \frac{35925662}{23\,598\,171} \times 100\% = 0,66\%.$$

В таблиці 2.8 узагальнено розраховані показники, які характеризують ефективність використання капіталу ПАТ «Укрнафта» в цілому та в розрізі його складових.

Таблиця 2.8 – Оцінка управління капіталом ПАТ «Укрнафта» за показниками рентабельності

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна
Коефіцієнт рентабельності активів,%	5,17	-10,81	36,07	30,90	597,11	46,88
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу,%	13,90	-41,39	80,02	66,12	475,62	121,41
Коефіцієнт рентабельності залученого капіталу,%	0,08	-0,15	0,66	0,57	696,83	0,80

З таблиці 2.8 видно, що за показниками рентабельності управління капіталом ПАТ «Укрнафта» має динаміку покращення. Усі показники рентабельності в 2023р. суттєво покращились порівняно із 2021-2022рр.

Коефіцієнт рентабельності капіталу ПАТ «Укрнафта» в 2023р. склав 36,07%, тобто з кожної гривні капіталу, вкладеної в діяльність, ПАТ «Укрнафта» отримувало 36,07 коп. чистого прибутку. Це на 30,9 більше порівняно із 2021р. та на 46,88 більше порівню із 2022р.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу ПАТ «Укрнафта» в 2023р. склав 80,02, тобто з кожної гривні власного капіталу на ПАТ «Укрнафта» отримано 80,02 копійок прибутку, що на 66,12 більше порівняно із 2021р. та на 121,41 більше порівняно із 2022р.

На ПАТ «Укрнафта» в 2023р. покращилось значення і показника рентабельності залученого капіталу. В 2023р. значення коефіцієнта рентабельності залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» склало 0,66%, тобто з

кожної гривні залученого капіталу підприємство отримувало 0,66 копійок прибутку. Це на 0,57 більше порівняно із 2021р. та на 0,8 – порівняно із 2022р.

Таким чином, проведений аналіз управління формуванням і розподілом капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. показав, що на ПАТ «Укрнафта» управління капіталом здійснюється недостатньо ефективно. Про це свідчить наявність непокритого збитку, відсутність прибутку в 2022р., низький рівень фінансової стійкості, залежність від зовнішніх джерел фінансування, відсутність власного оборотного капіталу, низький рівень рентабельності.

Висновки до другого розділу

Проведений аналіз стану видобування нафти в Україні показав, що він характеризується стійкою тенденцією до зниження, що відображає як природне виснаження родовищ, так і недостатній рівень технологічного оновлення.

Переважна частина українських нафтових родовищ перебуває на пізній стадії розробки, що зумовлює зниження дебітів свердловин і зростання собівартості видобутку. Обмежене застосування методів інтенсифікації видобування, таких як закачування води, газу або хімічних агентів, стримує можливості стабілізації виробництва.

Аналіз показників фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. показав, що підприємству потрібно покращувати свій фінансовий стан, зокрема рівень ліквідності, стан управління діловою активністю та покращувати фінансові результати.

Розвиток нафтовидобування в Україні ускладнюється нестабільністю регуляторного середовища, податковим навантаженням на галузь та високими ризиками для інвесторів.

Проведений аналіз управління формуванням і структурою капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. показав, що на ПАТ «Укрнафта» управління капіталом здійснюється недостатньо ефективно. Про це свідчить наявність непокритого збитку, відсутність прибутку в 2022р., низький рівень фінансової стійкості, залежність від зовнішніх джерел фінансування, відсутність власного оборотного капіталу, низький рівень рентабельності.

3 ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИМСТВ НАФТОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

3.1 Пропозиції з покращення управління капіталом ПАТ «Укрнафта»

Аналіз структури та динаміки капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 рр. свідчить про істотні трансформації у співвідношенні власних і залучених джерел фінансування, а також про зростання ролі власного капіталу у 2023 році. Водночас виявлені диспропорції у структурі зобов'язань та значні коливання показників рентабельності зумовлюють необхідність удосконалення механізмів управління формуванням і розподілом капіталу підприємства. На основі діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 рр. сформовано пропозиції щодо покращення управління формуванням та розподілом капіталу, наведені в таблиці 3.1.

Аналіз структури капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 рр. (табл. 2.6) свідчить про суттєве зростання ролі поточних зобов'язань у фінансуванні діяльності підприємства, що формує підвищені ризики для його фінансової безпеки. Зокрема, у 2023 році частка поточних зобов'язань і забезпечень у загальному обсязі капіталу становила 51,28 %, що на 14,36 в.п. більше, ніж у 2021 році. Така динаміка свідчить про зростання короткострокової фінансової залежності підприємства та підвищення навантаження на оборотні активи.

З позицій безпекоорієнтованого управління подібна структура капіталу розглядається як потенційна загроза платоспроможності, оскільки значна частина фінансових ресурсів має бути погашена у короткостроковому періоді, що підвищує чутливість підприємства до коливань грошових потоків, змін податкового та регуляторного середовища, зовнішніх економічних і воєнних ризиків.

Таблиця 3.1 - Пропозиції щодо покращення управління формуванням та розподілом капіталу ПАТ «Укрнафта»

Проблема	Запропонований захід	Очікуваний ефект
Висока частка поточних зобов'язань у структурі капіталу ПАТ «Укрнафта» (51,28 % у 2023 р.)	Перерозподіл джерел фінансування на користь власного та довгострокового капіталу	Зниження ризику втрати платоспроможності, підвищення фінансової автономії
Значні коливання рентабельності власного капіталу (від -41,39 % до 80,02 %)	Капіталізація частини чистого прибутку та обмеження дивідендних виплат	Зростання власного капіталу та стабілізація показників рентабельності
Низька ефективність використання залученого капіталу у 2021–2022 рр.	Оцінювання вартості та дохідності позикових ресурсів, реструктуризація зобов'язань	Підвищення рентабельності залученого капіталу та зниження фінансових витрат
Дисбаланс між операційними потребами та інвестиційною діяльністю	Запровадження інвестиційного відбору за критеріями окупності та ризику	Підвищення віддачі від інвестованого капіталу
Обмежений рівень фінансового контролю за процесами управління капіталом	Впровадження системи фінансового моніторингу та прогнозування	Підвищення якості управлінських рішень і фінансової стійкості

Особливої ваги ця проблема набуває для ПАТ «Укрнафта» як підприємства нафтогазового сектору, діяльність якого характеризується високою капіталомісткістю та тривалим інвестиційним циклом. З метою зниження залежності від короткострокових зобов'язань доцільно реалізувати політику поступового перерозподілу джерел фінансування на користь власного та довгострокового капіталу. У 2022–2023 рр. спостерігається значне зростання питомої ваги поточних зобов'язань, що підвищує ризики втрати платоспроможності.

Аналіз показників рентабельності власного капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 рр. (табл. 2.8) засвідчує високу волатильність фінансових результатів, що негативно впливає на прогнозованість розвитку підприємства та рівень його фінансової безпеки.

Зокрема, у 2021 році рентабельність власного капіталу становила 13,90 %, у 2022 році показник набув від'ємного значення (–41,39 %), тоді як у 2023 році спостерігалось різке зростання до 80,02 %. Така динаміка свідчить не лише про зміну ефективності використання власного капіталу, але й про підвищений рівень фінансових ризиків, пов'язаних із нестабільністю прибутковості.

ПАТ «Укрнафта» доцільно:

- збільшити частку нерозподіленого прибутку, спрямованого на капіталізацію;
- обмежити залучення короткострокових кредитів для фінансування необоротних активів;
- активізувати використання довгострокових фінансових інструментів із фіксованою вартістю залучення.

Для зниження волатильності показників рентабельності та підвищення фінансової стабільності ПАТ «Укрнафта» пропонується капіталізувати частину чистого прибутку шляхом обмеження дивідендних виплат, оптимізувати структуру капіталу шляхом скорочення частки поточних зобов'язань та збільшення питомої ваги власного і довгострокового капіталу.

Реалізація цього заходу може здійснюватися за такими напрямками:

1. капіталізація нерозподіленого прибутку (у 2023 р. – 1 255 758 тис. грн);
2. реструктуризація окремих видів поточних зобов'язань у довгострокові;
3. зменшення залежності від короткострокової кредиторської заборгованості;

4. оптимізація розрахунків з бюджетом та іншими контрагентами.

У межах безпекоорієнтованого управління зазначений захід виконує превентивну функцію, оскільки спрямований не на ліквідацію вже наявних кризових явищ, а на запобігання їх виникненню.

Оптимізація структури капіталу ПАТ «Укрнафта» шляхом скорочення частки поточних зобов'язань та нарощення власного і довгострокового капіталу є обґрунтованим інструментом безпекоорієнтованого управління. Реалізація цього заходу дозволить знизити фінансові ризики, забезпечити стабільність платоспроможності та сформувати передумови для сталого розвитку підприємства в умовах підвищеної економічної невизначеності.

Таблиця 2.3 - Вплив капіталізації прибутку на власний капітал ПАТ «Укрнафта»

Показник	Без капіталізації	За умови капіталізації 50 % прибутку
Чистий прибуток 2023 р., тис. грн	1 255 758	1 255 758
Спрямовано на капіталізацію, тис. грн	–	627 879
Власний капітал, тис. грн	29 490 181	30 118 060
Приріст власного капіталу, %	–	+2,13

Оцінювання ефективності використання залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021–2022 рр. свідчить про обмежену віддачу від позикових фінансових ресурсів, що негативно позначалося на загальному фінансовому результаті підприємства та рівні його економічної безпеки.

Для нейтралізації виявленої проблеми доцільним є впровадження системного підходу до управління залученим капіталом, який ґрунтується на комплексному аналізі параметрів формування, використання та обслуговування позикових фінансових ресурсів і відповідає засадам безпекоорієнтованого управління підприємством. Зазначений підхід

передбачає не лише оптимізацію структури зобов'язань, а й формування стійкого механізму контролю за їх економічною доцільністю та впливом на фінансову безпеку суб'єкта господарювання.

Ключовим елементом такого підходу є оцінювання фактичної вартості кожного виду залученого капіталу, яке здійснюється з урахуванням не лише номінальних процентних ставок, а й усіх додаткових витрат, пов'язаних з його залученням та обслуговуванням. До таких витрат належать комісійні платежі, штрафні санкції за порушення договірних умов, витрати на пролонгацію зобов'язань, а також непрямі витрати, пов'язані з обмеженням фінансової гнучкості підприємства. Комплексне врахування зазначених складових дозволяє визначити реальну ціну позикових ресурсів та виявити фінансово невігідні джерела фінансування.

Наступним етапом є порівняльна оцінка вартості залученого капіталу з рівнем дохідності активів, що формуються або підтримуються за рахунок відповідних позикових коштів. Такий аналіз дає змогу встановити, чи забезпечує використання позикових ресурсів приріст економічної вигоди, достатній для покриття витрат на їх обслуговування. У разі, якщо дохідність активів є нижчою за вартість залученого капіталу, виникає загроза зниження рентабельності та посилення фінансових ризиків, що потребує коригування напрямів інвестування або перегляду умов фінансування.

Важливим інструментом підвищення ефективності управління залученим капіталом є реструктуризація зобов'язань з високою вартістю обслуговування, яка може передбачати зміну строків погашення, перегляд процентних ставок, конверсію короткострокових зобов'язань у довгострокові або заміщення дорогих кредитних ресурсів альтернативними фінансовими інструментами. Застосування реструктуризаційних заходів сприяє зменшенню фінансового навантаження на підприємство, вирівнюванню грошових потоків та зниженню ймовірності виникнення кризових ситуацій, пов'язаних із дефіцитом ліквідних коштів.

Окремої уваги в межах системного підходу потребує заміщення дорогих короткострокових позикових ресурсів довгостроковими фінансовими інструментами, що дозволяє стабілізувати структуру капіталу та підвищити прогнозованість фінансових результатів. Довгострокове фінансування, за умови його оптимальної вартості, знижує ризик рефінансування, послаблює залежність підприємства від кон'юнктурних коливань фінансового ринку та створює більш сприятливі умови для реалізації стратегічних інвестиційних проєктів.

Узагальнюючи, впровадження системного підходу до управління залученим капіталом забезпечує формування збалансованої політики використання позикових ресурсів, спрямованої на підвищення їх економічної віддачі, мінімізацію фінансових витрат і зниження рівня боргових ризиків. У контексті безпекоорієнтованого управління це сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства та створює передумови для його стабільного функціонування і довгострокового розвитку в умовах підвищеної економічної невизначеності.

У процесі управління капіталом ПАТ «Укрнафта» виявлено дисбаланс між фінансовими ресурсами, що спрямовуються на поточну операційну діяльність, та ресурсами, виділеними на інвестиційні проєкти.

Це спричинене в першу чергу надмірним фінансуванням поточних витрат: частина власного та залученого капіталу спрямовується на покриття операційних потреб (заробітна плата, закупівля сировини, податкові зобов'язання), що обмежує можливості для інвестування у стратегічно важливі проєкти розвитку підприємства. Так, 2023 р. поточні зобов'язання ПАТ «Укрнафта» становили 33 547 285 тис. грн, що перевищувало частку довгострокових інвестицій.

Однією з важливих проблем у сфері управління капіталом ПАТ «Укрнафта» є дисбаланс між фінансовими ресурсами, що спрямовуються на поточну операційну діяльність, та ресурсами, виділеними на інвестиційні

проекти. Така ситуація характерна для підприємств із високою часткою поточних зобов'язань у структурі капіталу, де більшість власних і залучених ресурсів використовується на покриття операційних витрат, включаючи забезпечення виробничих процесів, виплати заробітної плати, закупівлю сировини та виконання податкових зобов'язань. Водночас недостатнє фінансування інвестиційної діяльності призводить до низької віддачі від інвестованого капіталу та обмежує можливості стратегічного розвитку підприємства. Аналіз фінансових даних ПАТ «Укрнафта» за період 2021–2023 років свідчить, що частка поточних зобов'язань у загальній структурі капіталу зросла, тоді як довгострокові інвестиційні ресурси залишаються обмеженими, що створює потенційну загрозу для фінансової стійкості та рентабельності активів.

Для вирішення цієї проблеми доцільним є запровадження системи інвестиційного відбору проектів на основі критеріїв окупності та ризику, яка передбачає комплексну оцінку інвестиційних ініціатив за показниками фінансової ефективності та потенційних ризиків. Така система дозволяє менеджменту підприємства аналізувати потенційний прибуток від інвестованого капіталу та оцінювати його співвідношення з ризиками, пов'язаними із реалізацією конкретного проекту. Впровадження цього підходу сприяє раціональному розподілу фінансових ресурсів між поточною операційною діяльністю та стратегічними інвестиційними ініціативами, що дозволяє максимально ефективно використовувати наявний капітал та забезпечувати стабільне функціонування підприємства.

Очікуваний ефект від впровадження інвестиційного відбору полягає у підвищенні віддачі від інвестованого капіталу завдяки концентрації ресурсів на проектах із високою окупністю та помірним рівнем ризику. Системний підхід до планування інвестицій забезпечує не лише оптимізацію структури капіталу, але й створює механізми своєчасного виявлення потенційних фінансових загроз, що відповідає принципам безпекоорієнтованого

управління. Такий підхід дозволяє зменшити ймовірність непродуктивних витрат, стабілізувати рентабельність активів та підвищити фінансову автономію підприємства.

Застосування методології інвестиційного відбору також дозволяє підвищити прозорість процесів прийняття рішень, що створює умови для більш ефективного управління портфелем інвестицій і зменшення ймовірності виникнення дисбалансів між операційними і стратегічними потребами. Таким чином, реалізація запропонованого заходу не лише сприяє покращенню фінансових показників ПАТ «Укрнафта», але й забезпечує довгострокову стабільність підприємства, знижує ризики і зміцнює його економічну безпеку в умовах високої мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища.

На ПАТ «Укрнафта» спостерігається нестача системного контролю за балансом ресурсів: відсутність інтегрованої методики планування операційних і інвестиційних потреб підвищує ймовірність фінансового дефіциту або зниження рентабельності активів.

Висока капіталомісткість нафтовидобувної галузі потребує узгодженого розподілу фінансових ресурсів між підтримкою поточної діяльності та інвестиціями у модернізацію основних засобів. У зв'язку з цим ПАТ «Укрнафта» доцільно:

- збільшити частку капіталовкладень у технологічне оновлення виробничих потужностей;
- застосовувати пріоритетний відбір інвестиційних проєктів за критеріями фінансової ефективності та ризику;
- забезпечити відповідність джерел фінансування строкам окупності інвестицій.

Однією з ключових проблем у сфері управління капіталом ПАТ «Укрнафта» є обмежений рівень фінансового контролю за процесами формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Аналіз фінансових показників підприємства за 2021–2023 роки свідчить про значну

мінливість рентабельності активів і власного капіталу, що вказує на недостатню ефективність існуючих механізмів контролю та прогнозування фінансових потоків. Така ситуація обмежує можливості менеджменту оперативно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, знижує прозорість управлінських процесів і підвищує ризик виникнення фінансових дисбалансів, які потенційно можуть загрожувати платоспроможності та стабільності підприємства. Особливо це стосується управління залученим капіталом, де нестача оперативної інформації про фактичні витрати, стан зобов'язань і дохідність активів може призвести до невірної прийняття стратегічних рішень.

У зв'язку з цим пропонується впровадження комплексної системи фінансового моніторингу та прогнозування, яка дозволить забезпечити цілісне відображення фінансового стану підприємства в режимі реального часу та прогнозувати наслідки управлінських рішень. Така система передбачає інтеграцію даних про структуру капіталу, операційні та інвестиційні потоки, витрати на обслуговування залучених ресурсів, а також прогнозовані фінансові результати за різними сценаріями розвитку. Впровадження даної системи дозволить менеджменту ПАТ «Укрнафта» не лише оцінювати поточний стан капіталу, а й моделювати наслідки різних управлінських рішень, що дасть змогу оперативно коригувати стратегію фінансування і забезпечувати стабільне функціонування підприємства навіть у умовах високої економічної невизначеності.

Очікуваний ефект від реалізації цього заходу полягає у підвищенні якості управлінських рішень за рахунок отримання точних і своєчасних даних про стан фінансових ресурсів, що, у свою чергу, забезпечить зміцнення фінансової стійкості ПАТ «Укрнафта». З позицій безпекоорієнтованого управління така система виконує превентивну функцію, дозволяючи своєчасно виявляти потенційні ризики у використанні капіталу та уникати ситуацій, які могли б поставити під загрозу платоспроможність та економічну

безпеку підприємства. Крім того, впровадження фінансового моніторингу сприяє підвищенню прозорості і підзвітності управлінських процесів, що позитивно впливає на довіру інвесторів та кредиторів, створює передумови для більш ефективного залучення довгострокових ресурсів і оптимального розподілу капіталу між операційною та інвестиційною діяльністю.

У результаті, комплексне впровадження системи фінансового моніторингу та прогнозування дозволяє ПАТ «Укрнафта» реалізовувати принципи безпекоорієнтованого управління капіталом, забезпечуючи баланс між ефективністю використання ресурсів та мінімізацією фінансових ризиків, а також створює передумови для довгострокового стабільного розвитку підприємства.

3.2 Пропозиції щодо покращення управління капіталом нафтодобувної галузі в контексті безпекоорієнтованого управління

Нафтодобувна галузь України традиційно є однією з ключових складових енергетичного комплексу держави, що забезпечує ресурсну базу для переробки нафти та виробництва нафтопродуктів. Проте сучасний стан галузі характеризується значним комплексом проблем, які обумовлені як природними факторами виснаження родовищ, так і соціально-економічними та політичними чинниками, серед яких особливе місце займає вплив воєнного стану.

Серед ключових проблем слід виділити дисбаланс між операційними та інвестиційними потоками капіталу, що проявляється у недостатньому фінансуванні стратегічно важливих проєктів розвитку та одночасно високих витратах на поточні операційні потреби. Цей дисбаланс обмежує можливості нарощування видобутку та модернізації виробничих потужностей, а також призводить до низької віддачі від інвестованого капіталу.

Іншою суттєвою проблемою є значна частка поточних зобов'язань у структурі капіталу, що підвищує ризик дефіциту ліквідності та знижує фінансову автономію підприємств галузі. У ситуації воєнного стану цей фактор посилює фінансову вразливість компаній через можливі перебої в логістичних ланцюгах, пошкодження інфраструктури та ускладнення доступу до довгострокового фінансування.

Крім того, в умовах воєнного стану особливо відчутною стає нестача ефективного фінансового контролю та прогнозування, що ускладнює прийняття стратегічних рішень та підвищує ймовірність помилок у розподілі капіталу. Відсутність системного моніторингу фінансових потоків та оцінки ризиків призводить до непродуктивних витрат, затримок у реалізації інвестиційних проєктів та зниження рентабельності активів.

Нарешті, нестабільність ринкових умов та коливання цін на нафту створюють додаткові ризики для ефективного управління залученим капіталом. Компанії часто змушені залучати дорогі короткострокові кредити для покриття поточних потреб, що знижує рентабельність залучених ресурсів і збільшує фінансове навантаження на підприємства.

У сучасних умовах нафтодобувна галузь України стикається з численними викликами, що впливають на ефективність управління капіталом та фінансову стабільність підприємств. Одним із ключових факторів є високий рівень залежності від імпортного обладнання та матеріалів, що ускладнює безперервність виробничих процесів і підвищує ризик простоїв. Для мінімізації цього ризику доцільним є створення національних резервів критично важливих матеріалів та розвиток програм локалізації виробництва обладнання. Такий підхід дозволяє підвищити безпеку операцій і знизити витрати на термінові закупівлі, що особливо актуально в умовах воєнного стану, коли логістичні ланцюги можуть бути порушені.

Ще однією проблемою галузі є недостатня ліквідність і коливання грошових потоків, які створюють ризик невиконання фінансових зобов'язань.

Для забезпечення фінансової стійкості пропонується впровадження централізованого управління фінансовими потоками на галузевому рівні з формуванням аварійного фінансового резерву. Це дозволяє своєчасно реагувати на надзвичайні ситуації, гарантувати стабільне функціонування підприємств і зменшити ймовірність дефолтів за поточними зобов'язаннями.

В умовах нестабільності попиту на нафту та коливань цін важливо впровадити системне планування довгострокових капіталовкладень із урахуванням макроекономічних і геополітичних ризиків. Такий підхід дозволяє оптимізувати інвестиційні рішення, забезпечує високу окупність капіталу та стабілізує рентабельність галузі. Ефективне управління інвестиційними потоками включає оцінку кожного проєкту за критеріями ризику та потенційної віддачі, що дозволяє уникнути непродуктивних витрат і підвищує стабільність фінансових показників.

Колівання рентабельності операційної діяльності є ще однією значною проблемою, яка знижує здатність галузі протистояти зовнішнім викликам. Для її вирішення доцільно впровадити системи сценарного аналізу та моделювання «стресових» ситуацій, що дає можливість прогнозувати фінансові результати при різних умовах, включаючи кризові і воєнні. Це дозволяє підприємствам своєчасно коригувати стратегії та мінімізувати негативний вплив непередбачуваних факторів на прибутковість.

Особливу увагу слід приділити управлінню залученим капіталом, адже короткострокове фінансування створює високі фінансові ризики. Оптимізація структури капіталу шляхом переходу на довгострокові фінансові інструменти, включаючи державні гарантії та випуск облігацій, дозволяє знизити витрати на обслуговування боргу і підвищити фінансову автономію підприємств. Подібні заходи сприяють стабільності грошових потоків і зменшують ймовірність фінансових втрат у разі порушень ринкових умов.

Не менш важливою є інтеграція системи моніторингу ризиків і резервного планування для критичної інфраструктури галузі, що включає

видобувні об'єкти, трубопроводи та переробні підприємства. Запровадження такої системи дозволяє забезпечити безперервність виробництва, своєчасно виявляти потенційні аварійні ситуації та запобігати їх негативним наслідкам. Такий комплексний підхід відповідає принципам безпекоорієнтованого управління, оскільки передбачає превентивне виявлення загроз, зміцнення фінансової та операційної стійкості, а також підвищення прозорості та ефективності управлінських рішень на галузевому рівні.

Крім того, інтеграція системи моніторингу ризиків та резервного планування для критично важливої інфраструктури, включаючи видобувні об'єкти, трубопроводи та переробні підприємства, дозволяє своєчасно виявляти потенційні аварійні ситуації та запобігати їх негативним наслідкам, що підвищує стабільність виробництва та фінансову безпеку галузі.

Усі ці заходи спрямовані на формування комплексної системи управління капіталом у нафтодобувній галузі України, яка здатна забезпечувати фінансову стійкість, безпеку операцій та стратегічну автономію у нестабільних умовах. Узагальнимо пропозиції у вигляді таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Пропозиції щодо покращення управління капіталом у нафтодобувній галузі України

Проблема	Запропонований захід	Очікуваний ефект та економічне обґрунтування
Висока залежність від імпортного обладнання та матеріалів	Створення національних резервів ключових матеріалів та запуск програм локалізації виробництва обладнання	Зменшення ризику простою виробництва та стабілізація витрат на операційну діяльність. Очікуваний ефект оцінюється через показник безперервності операцій
Низька ліквідність та коливання грошових потоків	Впровадження централізованого управління фінансовими потоками галузі та створення аварійного фінансового резерву	Підвищення здатності реагувати на кризові ситуації та забезпечення своєчасного виконання фінансових зобов'язань. Очікуваний ефект: зниження ймовірності дефолту на 25–30 %.
Недостатнє планування довгострокових капіталовкладень	Розробка галузевих стратегій інвестицій із врахуванням ризиків воєнного стану та зміни попиту на нафту	Оптимізація інвестицій, підвищення окупності капіталу та стабілізація рентабельності. Розрахунок ефекту через NPV та ROI

Продовження таблиці 3.3

Проблема	Запропонований захід	Очікуваний ефект та економічне обґрунтування
Коливання рентабельності операційної діяльності	Впровадження сценарного аналізу та моделювання «стресових» ситуацій на рівні галузі	Зниження негативного впливу непередбачуваних подій на прибутковість та прогнозування потенційних втрат. Очікуваний ефект: стабілізація рентабельності активів на рівні 15–20 %.
Високі ризики фінансової нестабільності через короткострокове залучення кредитів	Перехід до довгострокових фінансових інструментів, включаючи державно-гарантовані кредити та єврооблігації	Підвищення фінансової стійкості та зниження витрат на обслуговування боргу.
Недостатній контроль над безпекою виробничих активів	Впровадження інтегрованої системи моніторингу ризиків та резервного планування для інфраструктури	Мінімізація простоїв, збитків та аварійних ситуацій, забезпечення безперервності виробництва. Ефект оцінюється через КРІ

Усі запропоновані заходи спрямовані на формування стабільної, автономної та прогнозованої системи управління капіталом у нафтодобувній галузі України, що здатна адаптуватися до викликів воєнного стану та забезпечувати безпеку фінансових і виробничих процесів.

Висновки до третього розділу

Таким чином, сформовано пропозиції щодо покращення управління формуванням та використанням капіталу ПАТ «Укрнафта» та нафтопереробної галузі в цілому.

На основі запропонованих заходів передбачається зниження ризику втрати платоспроможності, підвищення фінансової автономії, зростання власного капіталу та стабілізація показників рентабельності, підвищення рентабельності залученого капіталу та зниження фінансових витрат, підвищення віддачі від інвестованого капіталу, підвищення якості управлінських рішень і фінансової стійкості.

ВИСНОВКИ

В роботі сформовано пропозиції та рекомендації щодо покращення фінансового стану підприємств нафтодобувної промисловості на основі аналізу управління формуванням та структурою капіталу підприємства.

1. Узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності капіталу підприємства дозволяє виокремити низку його фундаментальних ознак: капітал розглядається як вартісна категорія, що відображає сукупність ресурсів, мобілізованих для забезпечення господарської діяльності, капітал перебуває у динамічному кругообігу, що передбачає його постійне перетворення та відтворення в процесі реалізації операційної та інвестиційної діяльності створення економічної доданої вартості, що виступає основою прибуткової діяльності підприємства.

2. У межах наукових концепцій формування капіталу особлива увага приділяється його структурі, яка визначає співвідношення між різними джерелами фінансування. На сучасному етапі широкого визнання набуває поділ капіталу за джерелами формування на власний капітал та залучений капітал. Перший включає внутрішні фінансові ресурси підприємства, такі як статутний капітал, резервні фонди та нерозподілений прибуток, що характеризують ступінь фінансової автономії. Другий охоплює зовнішні джерела, зокрема кредитні зобов'язання, позики та інші форми позикових ресурсів, які підприємство використовує за умови повернення та компенсації витрат на їх залучення.

3. Управління формуванням та структурою капіталу слід розглядати як комплексний і багатофакторний процес, що залежить від численних чинників, таких як розмір підприємства, галузева приналежність, структура активів та специфіка фінансової політики. Кожне підприємство, як правило, орієнтується на той критерій або метод управління капіталом, який у конкретний період

його діяльності є найбільш ефективним і відповідає поточним потребам розвитку.

4. Проведений аналіз стану видобування нафти в Україні показав, що він характеризується стійкою тенденцією до зниження, що відображає як природне виснаження родовищ, так і недостатній рівень технологічного оновлення. Переважна частина українських нафтових родовищ перебуває на пізній стадії розробки, що зумовлює зниження дебітів свердловин і зростання собівартості видобутку. Обмежене застосування методів інтенсифікації видобування, таких як закачування води, газу або хімічних агентів, стримує можливості стабілізації виробництва.

5. Аналіз показників фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. показав, що підприємству потрібно покращувати свій фінансовий стан, зокрема рівень ліквідності, стан управління діловою активністю та покращувати фінансові результати.

6. Проведений аналіз управління формуванням і розподілом капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр. показав, що на ПАТ «Укрнафта» управління капіталом здійснюється недостатньо ефективно. Про це свідчить наявність непокритого збитку, відсутність прибутку в 2022р., низький рівень фінансової стійкості, залежність від зовнішніх джерел фінансування, відсутність власного оборотного капіталу, низький рівень рентабельності.

7. Сформовано пропозиції щодо покращення управління формуванням та використанням капіталу ПАТ «Укрнафта» та нафтопереробної галузі в цілому.

8. На основі запропонованих заходів передбачається зниження ризику втрати платоспроможності, підвищення фінансової автономії, зростання власного капіталу та стабілізація показників рентабельності, підвищення рентабельності залученого капіталу та зниження фінансових витрат, підвищення віддачі від інвестованого капіталу, підвищення якості управлінських рішень і фінансової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоменюк М. О. Економічна сутність процесу управління капіталом підприємств. LV Всеукраїнська науково-технічна конференція факультету менеджменту та інформаційної безпеки (2026).
<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2026/paper/view/26741>
2. Гоменюк М. О. Аналіз стану та розвитку підприємств нафтодобувної галузі. Молодь в науці 2026.
<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2026/paper/view/26886>
3. Іщенко Н. Управління капіталом підприємства: теоретичні та практичні аспекти. Економіка та суспільство. 2024. № 70.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-108>
4. Ларіонова К., Капінос Г. Механізм управління капіталом підприємства. Modeling the development of the economic systems. 2023. № 3. С. 147–154. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-20>
5. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". 2020. № 5. С. 74-78.
6. Мулик Т. Аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств. Економічний простір, 2023 (183), 95-103.
7. Халатур С. М., Яценко К. В. Структура капіталу підприємств: систематизація теоретичних підходів у контексті стабілізації національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2022. №19-20. С. 41-46.
8. Єпіфанова, І. Ю. , Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : електронний практикум комбінованого (локального та мережного) використання. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2022.144 с.
9. Ілляшенко, О., Гордієнко, Н., Морар, Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління структурою капіталу будівельних підприємств на

основі методу аналізу ієрархій. Сталий розвиток економіки, 2025. №2(53), С. 243-250. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-33>.

10. Брюховецька Н.Ю., Іваненко Л.В. Оцінювання людського капіталу та доданої вартості підприємств: теорія та практика: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2020. 184 с.

11. Єпіфанова І.Ю., Стемблевська О. Г. Сучасні підходи до аналізу ефективності оптимізації структури капіталу підприємств кондитерської галузі України. Економіка та суспільство. 2016. № 7. – С. 313-319.

12. Ковальчук Н. О., Райлян Ю. С. Концептуальні засади оптимізації структури капіталу вітчизняних підприємств. Економічний простір. 2017. № 117. С. 161-171.

13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": затв. Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

14. Азарова А., Краєвська А., Міронова Ю., Літун М. Моделі та методи управління залученим капіталом на підприємстві. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 2024. №326. С. 27-31.

15. Фінансовий менеджмент: конспект лекцій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освітньою програмою «Економіка і бізнес» спец. 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: С. О. Тульчинська. – Електрон. текст. дані (1 файл). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. – 130 с.

16. Фещенко, В.М., & Лисенко, О.М. (2022). Фінансова стійкість підприємств: вплив структури капіталу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. (1), 112-117.

17. Кривов'язюк, І.В., & Лаговська, О.О. (2023). Власний та позиковий капітал: детермінанти вибору джерел фінансування. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. (3), 135-140.

18. Пігуль Н. Г., Дехтяр Н. А., Пігуль Є. І. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 48. С. 251-256. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/48.pdf
19. Кукса Ю.А. Методичні підходи до вартісної оцінки капіталу підприємства. Причорноморські економічні студії. 2025. Вип. 91. С. 165-169.
20. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент підприємства. – К.: Ніка-Центр, 2020. – 536 с.
21. Поддєрьогін А.М. Фінансова стратегія та управління капіталом підприємств. – К.: КНЕУ, 2021. – 412 с.
22. Державна служба геології та надр України (Держгеонадра): Публічний річний звіт за 2023-2024 рр. <https://www.geo.gov.ua/>
23. Country Analysis Brief: Ukraine. https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_short/Ukraine/Ukraine.pdf?utm_source=chatgpt.com.
24. Офіційний сайт ПАТ «Укрнафта». https://www.ukrnafta.com/en/pro-kompaniyu?utm_source=chatgpt.com

ПРОТОКОЛ ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Назва роботи: УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ І СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА(НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УКРНАФТА»)Тип роботи: _____ магістерська кваліфікаційна робота _____
(бакалаврська кваліфікаційна робота / магістерська кваліфікаційна робота)Підрозділ кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
(кафедра, факультет, навчальна група)Коефіцієнт подібності текстових запозичень, виявлених у роботі системою StrikePlagiarism (КПІ) 15,01%

Висновок щодо перевірки кваліфікаційної роботи (відмітити потрібне)

- Запозичення, виявлені у роботі, оформлені коректно і не містять ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Роботу прийняти до захисту.
- У роботі не виявлено ознак плагіату, фабрикації, фальсифікації, але надмірна кількість текстових запозичень та/або наявність типових розрахунків не дозволяють прийняти рішення про оригінальність та самостійність її виконання. Роботу направити на доопрацювання.
- У роботі виявлено ознаки академічного плагіату та/або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень. Робота до захисту не приймається.

Експертна комісія:

Зянько В.В. зав. кафедри ФІМ
(прізвище, ініціали, посада)Ткачук Л.М. доцент кафедри ФІМ
(прізвище, ініціали, посада)Особа, відповідальна за перевірку _____
(підпис)Спіфанова І.Ю.
(прізвище, ініціали)

З висновком експертної комісії ознайомлений(-на)

Керівник _____
(підпис)Спіфанова І.Ю., проф. каф. ФІМ
(прізвище, ініціали, посада)Здобувач _____
(підпис)Гоменок М. О.
(прізвище, ініціали)

ДОДАТОК В
ІЛЮСТРАТИВНА ЧАСТИНА
«УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ І СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ
АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
(НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УКРНАФТА»)»

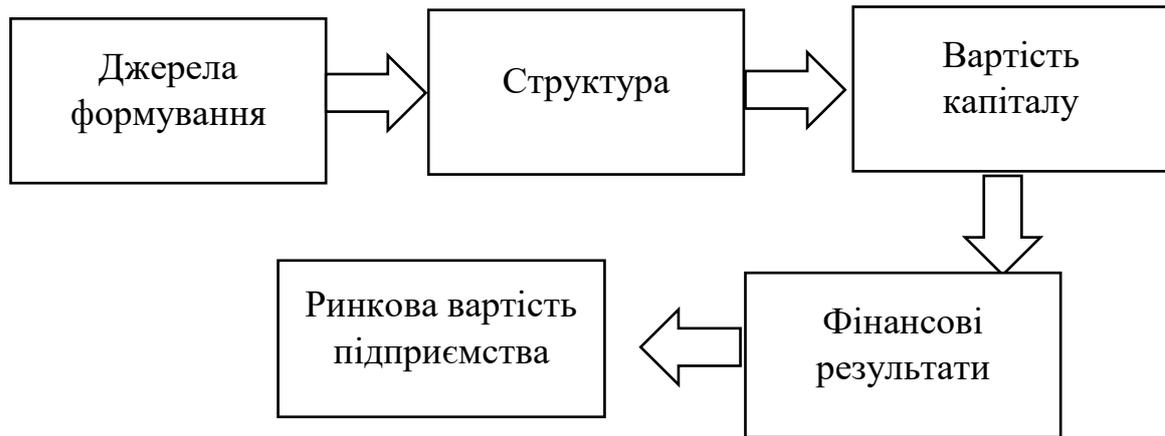

Рисунок 1 – Капітал підприємства як система фінансових відносин

Таблиця 1 – Джерела формування капіталу підприємства

Джерело	Характеристика	Вплив на стійкість
Власний капітал	Фінансова основа самостійності	Позитивний
Довгострокові зобов'язання	Інвестиційне фінансування	Помірний
Короткострокові зобов'язання	Операційне фінансування	Негативний при надмірі

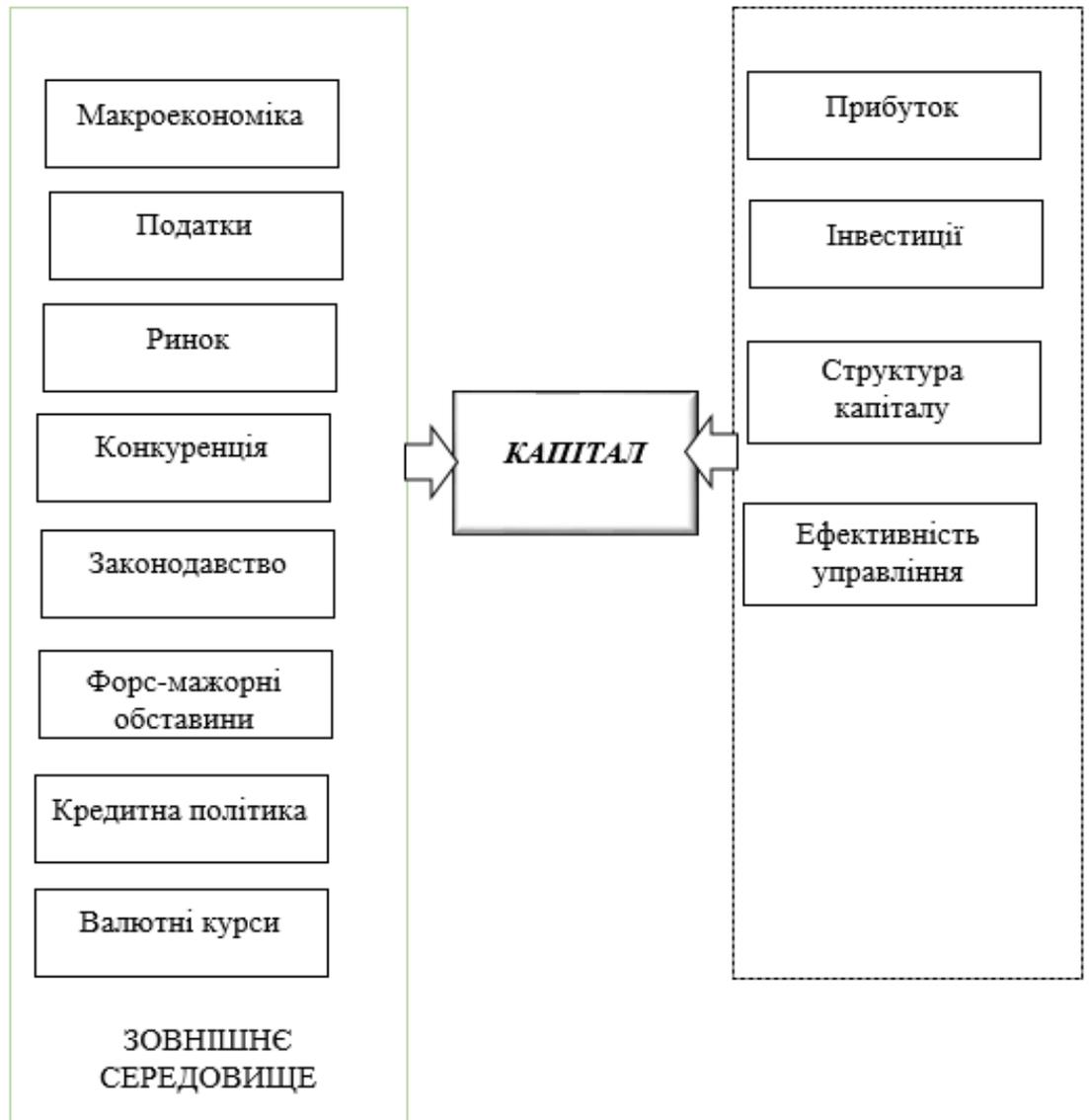

Рисунок 2 – Фактори, які впливають на капітал підприємства

Таблиця 2 – Складові власного капіталу підприємства та їх характеристика

Категорія	Складові елементи	Економічна сутність
I. Вкладений капітал	Статутний капітал (або зареєстрований капітал)	Зареєстрована та інвестована сума коштів власників (акціонерів, учасників) при створенні або додатковій емісії. Є основою для діяльності.
	Додатковий вкладений капітал (Емісійний дохід)	Сума перевищення ціни продажу акцій над їх номінальною вартістю.
II. Накопичений капітал	Нерозподілений прибуток (збиток)	Частина чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати дивідендів та податків. Ключове внутрішнє джерело фінансування.
	Резервний капітал (Фонди)	Капітал, сформований відповідно до закону або установчих документів за рахунок чистого прибутку для покриття збитків, непередбачених витрат або викупу акцій.
III. Переоцінений капітал	Інший сукупний дохід / Дооцінка активів	Результат переоцінки основних засобів, нематеріальних активів або фінансових інструментів (наприклад, курсові різниці), які не включаються до чистого прибутку звітного періоду.
IV. Вилучений капітал (Контрактивний)	Вилучені акції (Викуплені акції)	Акції, які підприємство викупило у власників (акціонерів) для подальшого продажу, анулювання або розподілу. Відображається зі знаком мінус, зменшуючи власний капітал.

Таблиця 3 – Складові довгострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика

Складова	Характеристика
Довгострокові кредити банків	Позики, отримані від фінансових установ на значний термін (наприклад, для придбання обладнання чи нерухомості).
Облігаційні позики (Боргові цінні папери)	Кошти, залучені шляхом емісії та продажу облігацій (боргових цінних паперів) на фінансовому ринку.
Довгострокові векселі видані	Письмове безумовне зобов'язання сплатити певну суму в обумовлений термін, що перевищує один рік.
Довгострокові зобов'язання з оренди	Зобов'язання за договорами фінансового лізингу, які визнаються на балансі.
Відстрочені податкові зобов'язання	Сума податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах внаслідок виникнення тимчасових різниць між податковою та бухгалтерською базами.
Довгострокові забезпечення	Резерви під майбутні довгострокові витрати або зобов'язання (наприклад, забезпечення виплат працівникам після закінчення трудової діяльності).

Таблиця 4 – Складові короткострокового залученого капіталу підприємства та їх характеристика

Складова	Характеристика
Короткострокові кредити банків	Позики, отримані на термін до одного року (наприклад, овердрафт, поповнення обігових коштів).
Поточна кредиторська заборгованість	Заборгованість перед постачальниками за товари та послуги, перед бюджетом, працівниками (заробітна плата), та іншими кредиторами.
Комерційні позики	Заборгованість, що виникає при отриманні товару з відстрочкою платежу (товарний кредит).
Поточні зобов'язання за довгостроковими позиками	Частина довгострокових зобов'язань (тіло кредиту), що підлягає погашенню протягом наступних 12 місяців.

Таблиця 5 – Основні методичні підходи до оцінювання управління формуванням та розподілом капіталу

Методичний підхід	Характеристика	Основні показники
Коефіцієнтний	Оцінювання фінансової стійкості та ліквідності	Коефіцієнт автономії, фінансового левириджу
Вартісний	Орієнтація на мінімізацію вартості капіталу	WACC, EVA
Структурний	Аналіз співвідношення джерел фінансування	Частка власного і позикового капіталу
Інтегральний	Комплексна оцінка ефективності управління	Інтегральний показник
Стратегічний	Узгодження структури капіталу зі стратегією розвитку	Показники інвестиційної привабливості

Рисунок 3 – Динаміка фінансових результатів ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр.

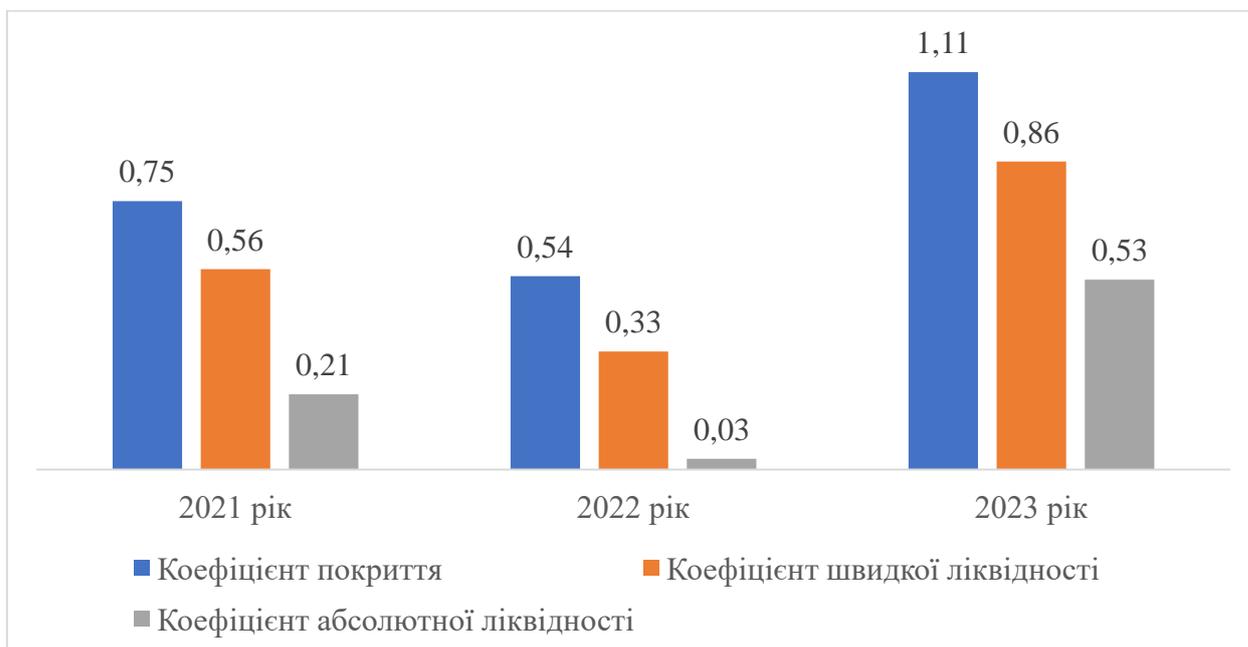

Рисунок 4 – Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр.

Таблиця 6 – Динаміка показників ділової ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023

рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Коефіцієнт оборотності активів	0,79	0,99	1,45	0,67	84,93	0,47	47,67
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,85	2,75	2,54	-0,31	-10,79	-0,21	-7,49
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	2,11	3,77	3,23	1,11	52,70	-0,55	-14,45
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	1,25	1,33	2,65	1,40	111,38	1,32	98,66
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6,92	11,02	23,22	16,30	235,50	12,21	110,81
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	60,73	39,20	36,64	-24,09	-39,67	-2,56	-6,54
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	52,01	32,68	15,50	-36,51	-70,19	-17,18	-52,56
Тривалість обороту кредиторської заборгованості	5,93	9,18	9,83	3,90	65,75	0,64	7,00

Таблиця 7 – Склад, структура та динаміка зміни капіталу ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр. станом на кінець року

Показник	2021р.		2022р.		2023р.		Темп приросту значень 2023р. порівняно з		Зміна питомої ваги 2023р. порівняно з	
	Значення, тис. грн	Питома вага, %	Значення, тис. грн	Питома вага, %	Значення, тис. грн	Питома вага, %	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Капітал, всього	46959057	100,00	41486372	100,00	65415843	100,00	39,30	57,68	0,00	0,00
Власний капітал	17480449	37,22	10 834 933	26,12	29 490 181	45,08	68,70	172,18	7,86	18,96
Зареєстрований (пайовий) капітал	1010972	2,15	1 010 972	2,44	1 010 972	1,55	0,00	0,00	-0,61	-0,89
Капітал у дооцінках	25823717	54,99	25 039 460	60,36	27 223 451	41,62	5,42	8,72	-13,38	18,74
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-9354240	-19,92	-15 215 499	-36,68	1 255 758	1,92	-113,42	-108,25	21,84	38,60
Довгострокові зобов'язання забезпечення	12140175	25,85	2 319 385	5,59	2 378 377	3,64	-80,41	2,54	-22,22	-1,95
Інші довгострокові зобов'язання	9984159	21,26	65 058	0,16	63 532	0,10	-99,36	-2,35	-21,16	-0,06
Довгострокові забезпечення	2156016	4,59	2 254 327	5,43	2 314 845	3,54	7,37	2,68	-1,05	-1,90
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1 494 546	3,18	1 332 418	3,21	1 494 546	2,28	0,00	12,17	-0,90	-0,93
Поточні зобов'язання забезпечення	17338433	36,92	28 332 054	68,29	33 547 285	51,28	93,49	18,41	14,36	17,01
Поточна кредиторська заборгованість за:										
товари, роботи, послуги	616989	1,31	1 468 360	3,54	3 727 011	5,70	504,06	153,82	4,38	2,16
розрахунками з бюджетом	4136190,00	8,81	8 447 651	20,36	6 672 175	10,20	61,31	-21,02	1,39	10,16
розрахунками зі страхування	4439	0,01	37 296	0,09	49 605	0,08	1017,48	33,00	0,07	-0,01
розрахунками з оплати праці	26635	0,06	159 449	0,38	207 645	0,32	679,59	30,23	0,26	-0,07
одержаними авансами	1409952	3,00	1 238 774	2,99	1 796 648	2,75	27,43	45,03	-0,26	-0,24
розрахунками з учасниками	3078133	6,55	2 258 663	5,44	8 366 831	12,79	171,82	270,43	6,24	7,35
Поточні забезпечення	2058075	4,38	3 630 507	8,75	6 715 199	10,27	226,29	84,97	5,88	1,51
Інші поточні зобов'язання	6008020	12,79	11 091 354	26,73	6 012 171	9,19	0,07	-45,79	-3,60	-17,54
Капітал, всього	46959057	100,00	41486372	100,00	65415843	100,00	39,30	57,68	0,00	0,00

Таблиця 8 – Оцінка капіталу ПАТ «Укрнафта» за показниками фінансової стійкості

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Коефіцієнт автономії	0,37	0,26	0,45	0,08	21,10	0,19	72,61
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,63	0,74	0,55	-0,08	-12,51	-0,19	-25,67
Коефіцієнт фінансового ризику	1,69	2,83	1,22	-0,47	-27,76	-1,61	-56,94
Коефіцієнт маневрування власного капіталу	-0,94	-1,46	0,05	1,00	-105,35	1,51	-103,47
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	-1,27	-1,06	0,04	1,31	-103,12	1,10	-103,75

Таблиця 8 – Оцінка управління капіталом ПАТ «Укрнафта» за показниками рентабельності

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна
Коефіцієнт рентабельності активів, %	5,17	-10,81	36,07	30,90	597,11	46,88
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу, %	13,90	-41,39	80,02	66,12	475,62	121,41
Коефіцієнт рентабельності залученого капіталу, %	0,08	-0,15	0,66	0,57	696,83	0,80

Таблиця 9 - Пропозиції щодо покращення управління формуванням та розподілом капіталу ПАТ «Укрнафта»

Проблема	Запропонований захід	Очікуваний ефект
Висока частка поточних зобов'язань у структурі капіталу ПАТ «Укрнафта» (51,28 % у 2023 р.)	Перерозподіл джерел фінансування на користь власного та довгострокового капіталу	Зниження ризику втрати платоспроможності, підвищення фінансової автономії
Значні коливання рентабельності власного капіталу (від -41,39 % до 80,02 %)	Капіталізація частини чистого прибутку та обмеження дивідендних виплат	Зростання власного капіталу та стабілізація показників рентабельності
Низька ефективність використання залученого капіталу у 2021–2022 рр.	Оцінювання вартості та дохідності позикових ресурсів, реструктуризація зобов'язань	Підвищення рентабельності залученого капіталу та зниження фінансових витрат
Дисбаланс між операційними потребами та інвестиційною діяльністю	Запровадження інвестиційного відбору за критеріями окупності та ризику	Підвищення віддачі від інвестованого капіталу
Обмежений рівень фінансового контролю за процесами управління капіталом	Впровадження системи фінансового моніторингу та прогнозування	Підвищення якості управлінських рішень і фінансової стійкості

Таблиця 10 - Пропозиції щодо покращення управління капіталом у нафтодобувній галузі України

Проблема	Запропонований захід	Очікуваний ефект та економічне обґрунтування
Висока залежність від імпортного обладнання та матеріалів	Створення національних резервів ключових матеріалів та запуск програм локалізації виробництва обладнання	Зменшення ризику простою виробництва та стабілізація витрат на операційну діяльність. Очікуваний ефект оцінюється через показник безперервності операцій
Низька ліквідність та коливання грошових потоків	Впровадження централізованого управління фінансовими потоками галузі та створення аварійного фінансового резерву	Підвищення здатності реагувати на кризові ситуації та забезпечення своєчасного виконання фінансових зобов'язань. Очікуваний ефект: зниження ймовірності дефолту на 25–30 %.
Недостатнє планування довгострокових капіталовкладень	Розробка галузевих стратегій інвестицій із врахуванням ризиків воєнного стану та зміни попиту на нафту	Оптимізація інвестицій, підвищення окупності капіталу та стабілізація рентабельності. Розрахунок ефекту через NPV та ROI
Колівання рентабельності операційної діяльності	Впровадження сценарного аналізу та моделювання «стресових» ситуацій на рівні галузі	Зниження негативного впливу непередбачуваних подій на прибутковість та прогнозування потенційних втрат. Очікуваний ефект: стабілізація рентабельності активів на рівні 15–20 %.
Високі ризики фінансової нестабільності через короткострокове залучення кредитів	Перехід до довгострокових фінансових інструментів, включаючи державно-гарантовані кредити та єврооблігації	Підвищення фінансової стійкості та зниження витрат на обслуговування боргу.
Недостатній контроль над безпекою виробничих активів	Впровадження інтегрованої системи моніторингу ризиків та резервного планування для інфраструктури	Мінімізація простоїв, збитків та аварійних ситуацій, забезпечення безперервності виробництва. Ефект оцінюється через KPI